

ARTI
KÜLTÜR•SANAT

fanzin

Sayı : 20

Mart - Nisan

2025

Ücretsiz sürdürüm ve iletişim için
artikultursanat@gmail.com

Gerçekçi sanattan yana, aydınlanma yolunda, insanın insanı sömürmediği, ayrımcılığın, ayrıcalıkların, din istismarı ve cinsiyetçi yaklaşımların olmadığı, eşitlikçi, barışçıl bir dünya istiyoruz... Tarafsız değiliz...

SANAT

İYİLEŞTİRİR!

Gecenin sessizliği iyi gelir insana
iyi gelir acıyı dinlendirmek yalnızlıkta
umudu geleceği sağaltan imbikten süzmek
yarının kucağında uykuya dalmak
iyi gelir insana

Berrin TAŞ

Sanat İyileştirir	/ 1
Sanat İnsanı İyileştirir	/2
Göl Dağı (Roman)	
Merve Okulu / 4	
Katılımcı Yorumları	
İsmail Balıkcı / 7	
Şükran Ceyhan/ 7	
Aydın Karaküçük / 8	
Hüray Kılıç / 9	
Gülay Yeşilipek / 9	
Sofra Sırları (Film)	
Suna Can / 10	
Katılımcı Yorumları	
Şükran Ceyhan / 13	
Hüray Kılıç / 13	
Aydın Karaküçük / 13	
Gülay Yeşilipek / 14	
Yaşam Ustalığı	
Gülay Yeşilipek / 15	
Gestalt Kuramı-Algı Yönetimi	
Hüray Kılıç / 18	
Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Kitap Tanıtım)	
Gülay Yeşilipek / 21	
On Dakika... (Öykü)	
Aydın Karaküçük / 22	
Halıcı Kızlar (Şiir)	
Fahri Erdinç / 27	

Sanat İnsanı İyileştirir

"Sanat baskıdan doğar, kavgayla yaşar, hürlükten ölür." Andre Gide

Her şey insanı sevmekle başlar... Sanat insan içindir, güldürür, düşündürür.

Kapitalizmin çarklarının insanı acımasızca ezdiği, un ufak ettiği günümüz dünyasında ve ülkemizde bir çıkış yolu olarak sanatın dönüştüren, iyileştiren (sağaltan), düşündüreren gücüne ne kadar ihtiyacımız var? İnsanın ürettiği, arındığı, kendini bulduğu, sığındığı bir liman mıdır sanat? Peki, ya bunun farkında olan egemen ideoloji, sanatın bu gücünü elinden almak için kendi sanat anlayışını yaratma derdiyle, arınmış, berraklaşmış bir zihni, farkındalığı yüksek insanları istemediği için, sanata da el atarak postmodern sanatı yaratmamış mıdır? Bunun sonucu kendi kişisel bunalımları içinde kaybolmuş, melankolik bir şekilde yaşamaya çalışan, toplumsal gerçekliklerden uzak, duyarsız, tepkisiz, birbirine yabancılaşmış, hayata ve bulunduğu topluma en ufak katkı sağlamayan bir güruhu oluşturmak değil midir postmodern anlayışın hedefi? Tam sistemin amacına hizmet eden yozlaşmayı göremeyen sürü insan tipinin yaratılmasının sonucu değil midir bugün bu yaşadıklarımız?

Kapitalizmin en büyük özelliği ve başarısı insanı araç durumuna getirmesidir. Bugün öyle bir noktadayız ki kapitalizmi hem üretiyoruz hem de tüketiyoruz. Bu çelişki ancak doğru bilinçle çözülebilir. Gerçekçi edebiyat, işlediği bilinci yanlıştan çevirip doğruya döndürür. İnsan kapitalizmde araçtır. İnsanlar da birbirlerini araç diye de kullanırlar. Aşık olamazlar, dost olamazlar, düşman bile olamazlar, araçtır. Edebiyatın politik değeri de budur, bu olmalıdır. Politikası budur. İnsanı araç durumundan çıkarıp amaç durumuna getirecek doğru bilinci vermek

21.yy bunca teknoloji ve bilimsel ilerlemenin hızla devam ettiği bu çağda bu kadar toksik ilişkiler, duyarsız insanlar, faşist devletler, vahşi şehirler, savaşlar, yıkımlar, acılar... İki büyük savaş geçirmiş dünyamızda bunca kötülüğü gerçekten neyle aratabiliriz sorusunu sordurmuyor mu hepimize?

İnsanın içindeki iyiyi ortaya çıkarmak, üretmek, insanı geliştirmek, düşündürmek, dönüştürmek, toplumları yukarı çekmek ne ile mümkün olur?

Bunca yozlaşmışlığın içinde sanat bir farkındalık, bir uyanış, bir katharsis değil midir? Güzeli, gelişmeyi, iyiyeye dönüşmeyi amaç edinen... Sanatın dönüştürücü gücü değil midir iyileştiren? Sanatla, bilimle uğraşmayan toplumlar, kısır düşünceler etrafında dolaşıp hiçbir yere varamadan, karanlıklar içinde boğulup gitmezler mi?

İnsanın ilk gelişimini mağara duvarlarına yaptığı resimlerden öğrenmedik mi? Peki neden buna gerek duymuştur insan? Gördüğü, yaşadığı şeyleri kaydetmek, bir başkasına anlatmak, aktarmak istemiştir. Bu itici güç zaman içinde resimden yazıya dönüşmüştür ve insanlığı bugünlere getirmiştir. Her çağda var olan üretme, gelişme, dönüşme ve bunu başkalarına aktarma, paylaşma, yaşatma güdüsü sanatı ve bilimi körüklemiştir. Eski çağlardan beri destanlar, masallar, deyişler, insanlara bir şeyler anlatır, sorular sorar. Hayatı ya da içinde bulunduğu durumu sorgulaması gereken örnekler içerir. Ve dönüşmek isteyen her insan/toplum bundan payını alır. Evrensel bir dildir sanat tüm insanları ortak paydadada buluşturur...

Peki sanat herkesi iyileştirir mi? Bu biraz da algı ve bilinç gelişimiyle ilgili değil midir? Sanatın türlü türlü anlatım şekilleri vardır. Hepsisi insanın algısıyla ve bilinç düzeyiyle de ilgilidir. Herkes, her sanat eserinden aynı sonucu çıkaramayabilir. Ancak en basit şekliyle bir dönüşümü hedefler sanat eseri... Her sanat eseri biriktir, değerlidir ve insanın insanlaşma yoluna bir katkı yapmalıdır.

Sanatın toplumsal bir işlevi olmalıdır. "Toplumsal bir hayvan olan insan" dönüş-tükçe topluma faydalı bir birey ve bu bireylerden oluşan toplumlar ise gelişmiş bir toplumu oluştururlar.

Peki hangi sanat geliştirir?

Pozitif düşünceden yana olan, ilerici, geliştirici, dönüştürücü estetik öğeler barındıran sanattan sözediyoruz elbette... Böyle bir sihirli güç varken neden bu kadar kötü şeyler oluyor peki dünyamızda? Bunca açgözlülük, kötülük, savaşlar, hırs, öfke, kavga niye var?

Çünkü egemen ideoloji insanın uyanışını, dönüşümünü, gelişimini istememektedir. O yöneteceği ve hegemonyası altında tutacağı insan tipini hedeflemektedir. Bu şekildeki insan sadece ve sadece sisteme hizmet eden bir köleye dönüşür. Kendisine çizilen sınırların dışına çıkamaz. Çıkmayı hayal ettirecek her türlü düşünceden ve uyanıştan soyutlanır.

Sanat siyasetin estetik yorumudur ve her zaman baskıların sonucu doğar. Özgür kalınca yükseleceğini düşünmek, uçurtmayı havalandırmaktan alıkoyan şeyin ip olduğunu sanmaktır.

Sanat da böyledir işte, yükselmek için dirence dayanmak zorundadır. Sanat ancak kaos dönemlerinde özgürlüğü arar, var olmak ister. Kaçgun dönemlerde değil midir ki en heyecanlı dehalar, kalıpları kırmışlardır.

Rönesans döneminde; *Shakespeare*, *Michalengelo*, *Dante*, (üçlü kafiyeyi kullanması) *Bach* (füg'e duyduğu gereksinim) örnek sanatçılardır. Ülkemizde de baskıcı dönemlerde nice *Nazım Hikmet*'ler, *Orhan Kemal*'ler, *Balaban*'lar çıkmıştır. Örnekleri çoğaltabiliriz.

Sanatçı, güçlüğün coşturduğu engeli kendisine sıçrama tahtası yapandır. Derler ki *Michalengelo*'yu Musa'nın ellerine bir hareket vermeye zorlayan, yeterince mermer bulamadığındandır. Eski Yunanlılarda çalgı aletine bir tel ekleyen adam şiddetle cezalandırılmıştır.

Sistem sürekli insanı uyutacak kendi ninnilerini söyler. Bu Orta Çağ'ın karanlığından beri aynıdır. İnsan kalabilmenin panzehiri bilim ve sanattır.

30 Kasım 2024 Tarihinde irdelendi

GÖL DAĞI* Metin Köse

Merve OKULU

Metin Köse'nin Göl Dağı romanı belge ve incelemelere dayanıyor. Romanda teknik bilgilere daha fazla yer verilmiş. Yazar, anlatım tekniği olarak paralel kurgu yöntemini tercih etmiş. 1940-1948 yılları arası mükellefiyette kömür işçileri ve Zonguldak'taki yeşeren sanat yaşamını, verem hastalığının çoğalması ekseninde anlatıyor. 1948-1973 yılları arasındaki kömür işçilerinin hak aramalarını, direnişlerini ve sendikalaşma sürecindeki mücadelelerini, yöresel yaşamlarıyla madenci ailelerini anlatıyor. Dili, bir önceki Mükellefiyet romanındaki gibi yöresel ifadeler ağır basıyor. 1970-1975 yılları arasında Zonguldak'ın ve çevre ilçelerinin değişimini, kuşaktan kuşağa aktarılan madencilerin yaşamlarını maniler, türküler ve şiirlerle dile getiriyor. Bu da romana bir zengin-

lik katıyor. Betimlemeler ve canlandırmalar çok iyi yansıtılmış.

Karakterler

Ahmet - Madene gittiği ilk gün Fehmi Çavuş'un ağzına tükürmesine karşı gelen tek kişidir. Çavuşa meydan okumuş ve bunun sonucu jandarmalardan dayak yemiştir. İşçilerin kaldığı yer olan pavyona alınmayan bir işçi için pavyon amirini sopayla dövmüş ve kaçmıştır. Maden işçilerini soymaya çalışan eşkıyalara arkadaşı Muharrem ile karşı koymuş ve işçi düşmanı Fehmi çavuşu öldürmüştür. Bir han odasında hancının ihbarıyla tuzağa düşürülüp öldürülür. Ama işçiler için bir rol model olmuştur.

Fehmi Çavuş-Jandarmalar-Pavyon Amirleri - İşçilerin korkulu rüyası kişilerdir. Sadist duygularla davranırlar. Korkuyla onları yönetmek isterler. İşçilerin ağızlarına tükürüp yuttururlar, karşı gelenlerin direncini kırmak için döverler, küfür edip onurlarıyla oynarlar.

Maden İşçileri - Yaşamlarına korku hâkimdir. Dayak yememek için "ağzını aç, tükürüğü yut" komutlarını yerine getirirler.

İhsan Soyak - Atatürk'ün Özel Kalem Müdürü *Rıza Soyak*'ın kardeşidir. EKİ (Ereğli Kömür İşletmeleri) Umum Müdürü olarak 1939'da Kozlu'ya ilk geldiğinde kendine Kılıç'ın Tepesi'nde bir ev, Onyedinci semtinde de bir yazıhane yaptırmıştır. Bir süre çalışınca askere gitmiş, ancak direk sıkıntısı başlarken tekrar Zonguldak'a getirilmiştir. EKİ bürokratlarına lojman olarak Yayla Mahallesi'nde modern evler yaptırmıştır. Kömür üretimini arttırmak için jandarmaya kaçak işçilerin yakalanması için

Metin Köse

emir vermiştir. Ocak çavuşlarına da işçi başına prim verir ve işçi sayısını arttırır. Başhekime çürük raporu vermemesi için talimat vermiş, "işçi hasta da olsa çalışacaktır," demiştir. 1950 seçimlerinde CHP'den aday olmuş ancak Demokrat Parti seçimi kazanınca da görevinden istifa etmiştir.

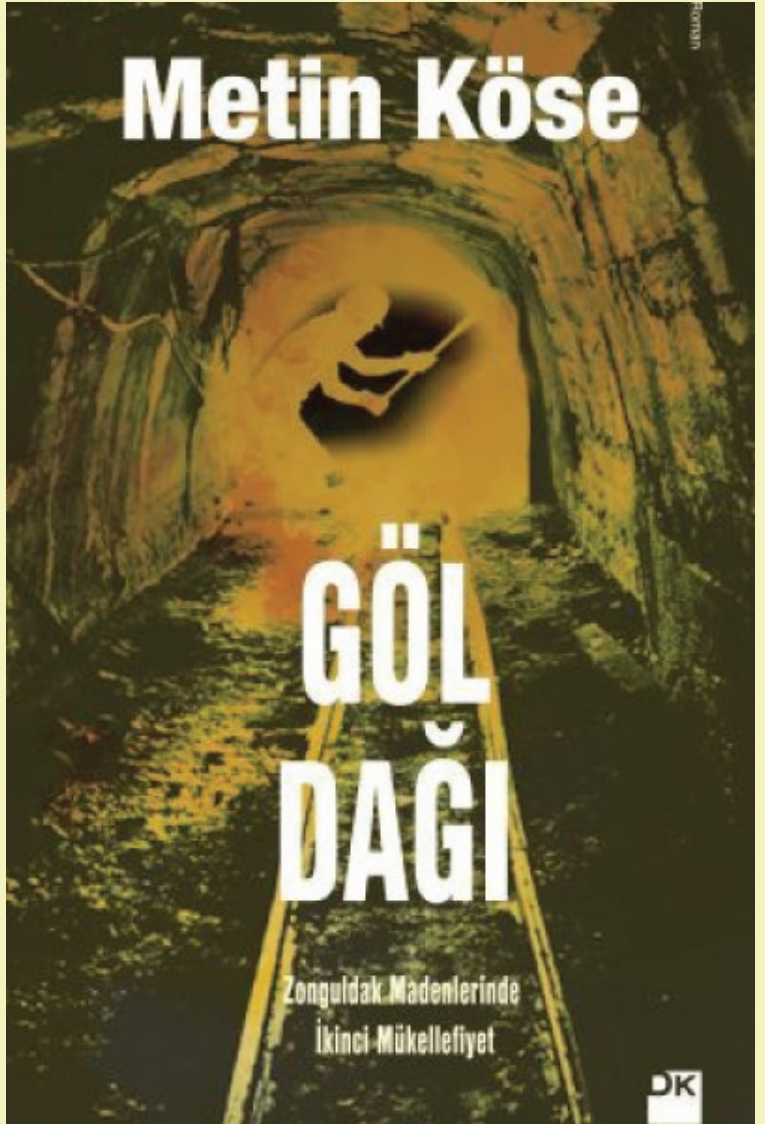
Dr. Hulusi - İşçilerin yemekleri, işçi koşulları, meslek hastalıkları ve işçi sağlığı konularında işçilerden yana mücadele eder ve eşi Sabire ile birlikte Zonguldak'tan İstanbul'a sürgün edilir. Ancak yine de Tan Gazetesi'nde maden işçiliği ile ilgili gerçekleri yazmaya devam eder. 1946'da ağır işkencelerden geçmiş, uzun süre tutuklu kalmıştır.

Emin Dayı - 12 yıllık askerlikten sonra Yemen'den dönüşünde Fransızların işlettiği Ereğli şirketinde gar şefi olarak işe başlamıştır. O da diğer işçiler gibi şirketin çalışma koşullarından şikâyetçidir. Aralarında gizlice kurdukları grev komitesince 5 maddelik bir bildiri hazırlarlar. Teklif edilen rüşveti kabul etmez.

Onurlu duruşu işçileri etkiler. Şirket işçilerle masaya oturmak zorunda kaldığı zaman karşılarında işçileri temsilen Emin Dayı'yı bulur.

Başhekim Muammer Acar - İşçilere çürük raporu vermeme konusunda karardır. Kendisine verilen emir üzerine "Benden çürük raporu alacak adam, buradan limana varmadan ölecek adamdır!" deyip amirine yaranmak ister. İşçilerin çalışma koşullarıyla ilgili Doktor Hulusi ile ters düşer ve tartışırlar.

Rüştü Onur- Muzaffer Tayyip Uslu- Kemal Uluser – Behçet Necatigil - Zonguldak'taki

bir avuç genç şiiere, edebiyata gönül vermişlerdir. Maden işçilerinin yaşamlarını, aşklarını şiirlerine yansıtırlar. Verem hastalığıyla mücadelede yenilirler ve genç yaşta yaşama veda ederler.

Çatışma

Çatışmalara romanda sık rastlıyoruz. Roman bu çatışmalarla ilerliyor.

İnsan-doğa Çatışması

Kömürün zor çıkarılması, madendeki grizu patlamaları, göçükler ve bunların ölümlere sebep olması, soğuk havanın insan yaşamını zorlaştırması gibi...

Sınıf Çatışmaları

İşçi-kolluk Kuvvetleri arasındaki çatışma
Köylü-kolluk Kuvvetleri arasındaki çatış-

ma

İşçi-bürokratlar arasındaki çatışma

İşçi-eşkiya arasındaki çatışmalar

Emperyalist Güçlerin Çatışması

İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya gibi
ölkeler Zonguldak'taki madenlerde egemen
güç olmak için mücadele ediyorlar.

İnsan-İnsan Çatışması

Dr. Hulusi-Başhekim arasında çatışma: İş-
çilerin hastalıkları, çalışma koşulları ile ilgili
çatışıyorlar.

Dr. Hulusi-İhsan Soyak: İşçilerin ağır çalış-
ma koşulları ile ilgili çatışma yaşıyorlar.

İç Çatışma

Romanda her madene inen madencinin
sağ çıkıp çıkamayacağına dair iç çatışmaları
var. Tabi aileleri de aynı şekilde kaygılanıyor
ve madene gitmelerini istemiyorlar.

Canlandırma

Yazar olayları anlatmamış göstermiştir.
Romanda yer alan birkaç paragrafı canlan-
dırma örneği olarak göstermek gerekirse;

*"Beyaz köpüklü dalgalar aç kurt gibi ka-
yalara saldırıyor, sonra geri çekilip daha da
hırslanarak yeniden hücum ediyorlardı. Ka-
yalar, yıllardır çarpan dalgalara dirense de,
sahilin bir bölümünde yenilmiş yok olup git-
mişlerdi. Kabaran dalgalar akşam vakitlerin-
de, hele havanın erken kararmaya yüz tuttu-
ğu anlarda korkutucuydu. Böyle zamanlarda
insan ister istemez ayağının toprağa bastığı-
na şükreder, kendisini, o an denizde olanlara
acımaktan alamazdı."*

*"Kara Mehmet, kapkara elleriyle koca so-
mun ekmeğini böldü. Bölünen parçayı tekrar
böldükten sonra ısırıldı. Diğerleri de ekmekleri-
ni böldüler. Haşlanmış yumurtaları soyarken,
parmak izleri yumurtaya çıkıyordu. Kömür,
bedenlerinin bir parçası gibiydi. Hiçbiri toz-*

*dan rahatsız değildi. İştahla ısırılan lokmalar,
avurtlarını doldurup yanaklarında tümsekler
oluşturuyordu.."*

Nesneler ve Nesnelere Birliği

Kömür: İlerleten nesne. Romadaki anla-
tım kömür madenleri çerçevesinde ilerliyor.

12.567 numaralı lamba: Gösteren nesne.
Kadir babasının cesedini 12.567 numaralı
lambadan buluyor.

Korku: İlerleten nesne. Romanın temelini
oluşturuyor, madendeki işçilerin yaşamı bu
korku ekseninde şekilleniyor.

Verem-Tifüs-Bit: Gösteren nesne. Roman-
da işçi ve meslek hastalıklarını gösteriyor.

Kuş: İlerleten nesne. Sarı Osman'ın made-
ne getirdiği kuş grizu patlamalarını önceden
haber veriyor. Kuşun çırpınmasıyla patlama
olacağını anlayan işçiler kaçmak için bir şans
yakalıyorlar. Fakat patlamadan yalnızca Kara
Mehmet kurtuluyor. Hastanede kuşu yanın-
da gören Mehmet arkadaşlarının öldüğünü
anlıyor. Birçok olayda karşımıza çıkan kuş
nesnelere birliğini gösteriyor.

Fener Mahallesi-İşçi Mahalleleri: Sınıf far-
kını gösteriyor.

Yerel Radyo: Gösteren nesne. İşçilerin
ölüm haberini, yöre halkı radyodan alıyor ve
yas ilan edilip, yayın yapılmıyor.

Siren Sesi: Gösteren nesne. Madenlerde
göçük olduğunu gösteriyor.

Sabun: Mevcut iktidar tarafından işçilere
her ay veriliyor. Gösteren nesne.

Zaman-Mekân

1940-1948 yılları arasındaki maden ka-
nunu olan mükellefiyeti içine alan bu roman
1940-1975 yılları arasındaki Zonguldak ve
çevre ilçelerdeki maden ocaklarında geçer.

Toplumsal Çözümleme

1867 yılında Osmanlı'nın dış borçları art-
mış, çöküş başlamıştı. Kömür ihtiyacını karşı-

lamak için Dilaver Paşa imzasıyla bir nizamname çıkarılmış ve Zonguldak ve civarındaki köylerden 13-50 yaş arası erkeklere madende çalışma mükellefiyeti getirilmiş ve zorla jandarma korkusuyla uygulanmış.

II. Paylaşım Savaşı'nda artan kömür ihtiyacı yüzünden insanlar acımasızca madende çalıştırılmış,

Sağlıksız koşullarda çalışan ve yeteri kadar beslenemeyen işçiler verem, tifüs gibi hastalıklara yakalanmışlar. Hastaneden korktukları için hastaneye gidememişlerdir. İşçi sayısı azalması diye çürük raporu verilmemiş hasta işçiler çalıştırılmaya devam ettirilmiştir.

Cumhuriyet kurulduktan sonra da devam eden mükellefiyet kanunları maden emekçilerinin korkulu rüyası olmaya devam etmiştir. Başkaldıran, sendikalaşan işçiler örgütlü mücadele etme yolunu seçmişler hak arama mücadelelerini 1991 yılında 100 bine yakın insanla Ankara'ya yürümüşlerdir. Tarihe Büyük Madenci Yürüyüşü olarak geçmiştir.

İzlek

Sınıflı toplumlarda sömüren de sömürülen de değişmez. Sınıf bilinci ve örgütlü direniş oluşmadığı sürece sömürü devam eder.

* Metin Köse, *Göl Dağı*, Doğan Egmont Yayıncılık, 2012, İstanbul.

Katılımcı Yorumları

İsmail BALIKÇI - Metin Köse Zonguldak ve Kozlu'daki maden sömürüsüne neden olan ikinci mükellefiyet dönemini anlatıyor *Göl Dağı* romanında. İlk kitap olan *Mükellefiyet* kadar etkili bir kurgusu olmasa da canlandırmalar ve diliyle okuyucuyu yakalıyor. Dönem hakkında bize, kaynakça olabilecek

bilgiler barındırıyor roman. Nesnelere başarılı bir şekilde yedirilmiş romana. Anlatım tekniği *Mükellefiyet* romanından farklı olarak paralel kurgu olarak seçilmiş. Toplumsal olaylara ışık tutmuş yazar ve bu açıdan oldukça başarılı. Emperyalist güçlerin Zonguldak ve çevresindeki yer kapma çabaları romanda söz edilmiş.

Şükran CEYHAN- Kitap tür olarak bir belgesel roman olarak tanımlanmıştır. Bu türde okuduğum, sanırım ilk roman bu. O nedenle kitap hakkındaki yorumlarım da bu doğrultudadır. *Metin Köse*'nin *Mükellefiyet* romanından sonra okuduğum ikinci kitabı. 1940'ların Türkiye'sinde ikinci mükellefiyet ve ondan sonraki dönemlerin anlatıldığı, Zonguldak çevresindeki madenlerde yaşanan olayların belgelerle, gerçek yaşanmış olaylardan ve kişilerden yola çıkılarak kurgulandığı bir roman. Değindiği konular; işçilerin çalışma ve yaşama şartları, meslek hastalıkları (akciğer kanseri, sıtma, verem) çocuk işçiler... Sistemin, işçileri ezerek, baskıyla çalıştırmak için aşağılama yöntemleri; işçileri koyun, böcek, köstebek gibi tanımlamaları. Kolluk kuvvetleri bu duyguları madencilere ne kadar çok hissettirirlerse o denli onları kontrol altına alırlar ve kolay sömürülmelelerini sağlarlar. Kitapta işçi, köylü, mütegalibe (vergi memurları, devlet işletmesi EKİ ve bürokratlar) arasındaki çatışmalar işlenir. Yazar ayrıca köyden kente göç ve köylerdeki toprakların bölüşülmesi sonucu, giderek payların azalması... Madenlerde çalışmak üzere Zonguldak bölgesine yurdun her yanından gelen işçi göçünü ve kültür hareketini de toplumsal bir gerçek olarak ele almıştır.

İkinci Dünya Paylaşım Savaşı'na denk gelen ikinci mükellefiyet döneminde jandarma

zoruyla toplanan ağır vergiler, Osmanlı'nın son dönemdeki vergi zulmünü hatırlatır. Yetkilerini kötüye kullanan idareciler, devletin zorba ve ikiyüzlü tavrını gösterir. Ayrıca yoksul, kötü şartlarda yaşayan madencilerle, aynı kasabada, şehirde, halktan izole, sınırlı bir alanda lüks yapılar içerisinde yaşayan, bürokratlar ve yöneticiler sınıf çatışmasının göstergesidir. Fakat o dönemdeki maden işçisinde henüz bir sınıf bilinci oluşmamıştır. Sömürünün gerçek yüzü görülmez. Yazar o dönemlerdeki belli başlı büyük grevlerden belgesel tarzda bilgiler verir. İşçi daha çok maaşlardaki eşitsizlikler ve az maaş almaya isyan eder. Ancak madenlerdeki çalışma şartlarının iyileştirilmesi, grizu gerçeği göz ardı edilir. Sömüren kendi çarklarını döndürmek için vaatlerde bulunur sadece. Bunun sonucu yaşanan katliam gibi iş kazalarıdır o günlerden bu günlere hiç değişmeyen...

Aydın KARAKÜÇÜK - *Artı Kültür Sanat Fanzin'in* 16. Sayısında "Mükellefiyet" için yazdığım yorumda "*Metin Köse'nin diğer romanlarını da okuyacağız. Hepimiz çok merak ediyoruz. Eğer mümkün olursa da çağımızın bu emekçi yazarını çevrim içi bir toplantıda grubumuzda ağırlamayı düşünüyoruz. Umarım gerçekleşir*" demiştim. Evet, bu dileğim gerçekleşti. Önce "Göl Dağı" romanını okuduk, irdeledik. Kimi arkadaşlarımız 3. Roman olan "Büyük Yürüyüş'ü" de okudu. Ardından da *Metin Köse'ye* ulaşıp davet ettik. Sağ olsun büyük bir memnuniyetle davetimizi kabul etti ve 8 Şubat 2025 akşamı onunla çevrim içi bir söyleşi yaptık. Bugüne değin yaptığımız en uzun toplantıydı diyebilirim.

Toplantı bittiğinde hepimizde unutulmaz bir keyif vardı. Toplantıdan sonraki yazışmalarımızda *Metin Hoca'nın* da aynı duyguları taşıdığını, "*Ben çok teşekkür ederim sayenizde güzel bir edebiyat dostluğu olacağına inanıyorum*" sözlerinden anlıyoruz. *Metin Hoca'nın* bu nazik dileklerinin, sadece edebiyatla sınırlı kalmayıp başka konularda da işlevsel işbirliklerine yol açmasını umut ettiğini söylemeliyim.

"Göl Dağı" romanı *Metin Köse'den* öğrendiğimize göre ilk yazıldığında adı *Mükellefiyet-2*'ymiş. Ama baskı öncesi kimi teknik nedenlerden ötürü adı "Göl Dağı" olmuş. Keşke değişmeseymiş. Çünkü tam bir devam romanı. Hem içerik olarak hem de biçim olarak. En önemli fark; iki roman dönemi arasında içimizi acıtan bir zaman farkının varlığı. Neden acıtan? Çünkü 1940'ta başlayan ve Cumhuriyet yıllarını kapsayan bir mükellefiyet süreci daha söz konusu bu romanda. Bizler nasıl ilkinin "Mükellefiyet" ile yeni öğrendiysek ikincisini de "Göl Dağı" ile öğrendik. Bugün Zonguldak'a gitsek ve sokakta insanlara sorsak eminim üç beş yaşlının dışında kimsenin mükellefiyeti bileceğini sanmıyorum. Sistem o derece silmiş o yılları. Oysa günümüze değin adı değişse de bu kanlı sömürü aracı varlığını kömür maden işçileri üzerinde farklı adlarla, farklı sistemlerle sürdürüyor. Tıpkı diğer meslek dallarında olduğu gibi...

Göl Dağı, Artı Kültür Sanat Grubu'muzun aradığı birçok estetik unsuru barındırmıyor gibi dursa da bir belgesel roman olarak işlevini tam olarak ortaya koyuyor bence. Kısaca gerçekçi belgesel bir roman diyebiliriz. Estetik unsurları da romanın katmanlarında aradık, bulduk. Çünkü roman oldukça uzun bir süreci kapsadığı gibi hem uzamsal hem de zamansal olarak çok katmanlıdır.

Hüray KILIÇ - *Metin Köse*'nin romanlarını okuyunca maden işçilerinin çektiği çile ve sömürüyü görüyoruz.

Dünya madencileri için de benzer durumlar elbette vardır, şartlarının daha insanca olduğunu düşünüyorum. Aklıma sosyal medyada gördüğüm *Timothy P. Schalz*'in yaptığı heykel geldi. Bu heykel Kanada'nın madencilik başkenti Sudbury, Ontario'da, körfeze bakan Bell Park'ta bulunuyormuş. On beş fiten uzun bir yüksekliğe sahipmiş. Madencilik tarihini kutlamak için yapılmış. Bu heykel, tarihte ilk madencilerin kazma ve baltalarıyla eski zamanlardan, sofistike ekipmanlara sahip modern madencilere kadar bütün madencilere bir övgü olarak yapılmış. Heykel iki taraflıymış. Arkası geçmişini temsil ederken, ön tarafı bugünü ve geleceği anlatmaktaymış. Yüzlerce madenci heykelin her iki tarafından inerek kolektif çalışmalarıyla dünya yüzeyinin altında yatanı çıkararak iki dev ele dönüşürler. Bana çok anlamlı geldi.

Gülay YEŞİLİPEK - *Göl Dağı*, Yazar *Metin Köse*'nin Zonguldak ve çevresindeki kömür madenciliği ve köylülerin zorla çalıştırılmasını ele aldığı ilk romanı *Mükellefiyet*'in devamı niteliğindeki ikinci romanıdır. Birinci romanda Osmanlı dönemindeki köylülerin zorla çalıştırılmasını, ikinci romanda da Cumhuriyet döneminde II. Paylaşım Savaşı yıllarında uygulanan zorla çalıştırmayı anlatır. Aradaki temel fark, artık jandarma madenden kaçan köylülerin karısını, anasını karakolda rehine gibi alıkoymasındır.

Yazar *Metin Köse*, bu iki romanda olayların akışı arasına madencilikle ilgili teknik bilgilerin yanı sıra Zonguldak tarihiyle ilgili birçok bilgiyi de ustalıkla yerleştirmiş, okuru sürekli şaşırtarak ilgisini canlı tutmayı başarmıştır.

Benim için *Göl Dağı* romanında öğrendiğim en ilginç nokta: Zonguldak adının nereden kaynaklandığı oldu. Osmanlı döneminde, İngilizler Göl Dağı bölgesini haritada belirtirken: "Zone of Goldağı" olarak adlandırdıkları zamanla Zonguldak olarak söylenegelmiş ve 1 Nisan 1924'te "Zonguldak" adıyla il ilan edilmiş.

Metin Köse, canlandırmalarda gerek madenci köylüleri yerel ağızla konuşturarak, gerekse doğa betimlemelerine sık sık yer vererek metni zenginleştirmiştir. Yazar, *Büyük Yürüyüş* romanıyla, madencilerin yaşamına ilişkin üçlemeyi tamamlamış. Ben her üç romandan da çok etkilendim. Kalemime, emeğine sağlık *Metin Köse*...

SOFRA SIRLARI

Suna CAN

Kadın deyince aklıma adanmış yaşamlar gelir. Çocukken, kardeşini düşünürsün. Biraz büyüyüp genç kız olunca annenin sağ kolu olur, babanı varsa erkek kardeşini ya da abini düşünürsün. Sofrada yemeğin etlisi, iyi tarafı onların olur. Gönlünce giyinip, takıp takıştırmak istesen karşı çıkarlar. Evlenince kocanı, çocuğunu düşünmekten kendini alamazsın. Hep başkaları için yaşarsın. Şefkat ve empati duygusu zirvededir. Kendi dışında herkesin yaşamını yaşar, bir tek kendini yaşayamazsın. Çok zor zanaat bizim ülkemizde kadın olmak.

2017 yapımı *Sofra Sırları* adlı yerli film, adanmış bir yaşamışın isyanıdır. Oyunun başrolünü oynayan *Demet Evgar*, Neslihan karakterini canlandırmaktadır. Eve, mutfağa sıkışmış bir yaşamı olan Neslihan'ın kendini, kocasına adanmasını ve yaranmaya çalışmasını anlatır. Bu yolla kendi varlığını kanıtlamaya çalışır. Kocasının kendisini görmesini ister. Bunun için elinden geleni yapar. Ancak bir türlü kocasına (Fatih Al) yaranamaz. Neslihan rolünü oynayan *Demet Evgar*, oyunculuğuyla iyi bir performans çıkarmış.

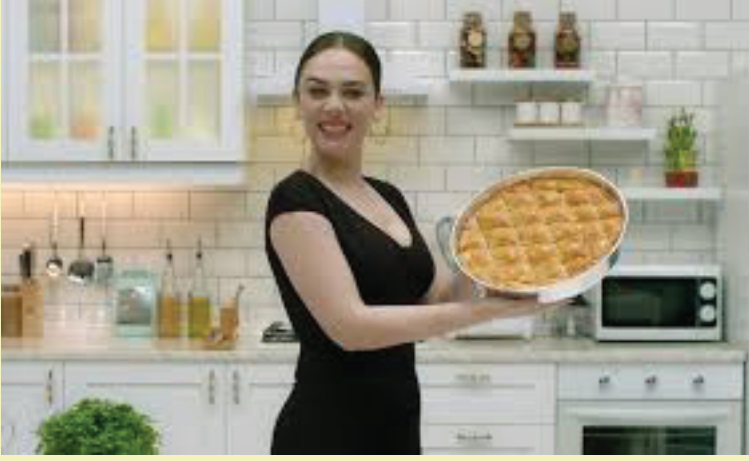
Bu filmi izlediğim sıralarda, Muğla'nın Köyceğiz ilçesinde *Ummuhan Korkut* adlı, 25 yaşındaki gençcekk kadının yemek yapmadığı gerekçeyle kocası *Yunus Korkut* tarafından dövülerek hastanelik edildiğini, aldı-

ğı darbeler sonucu beyin kanaması geçiren genç kadının yaşamını yitirdiğini haber kanallarından öğrendim.

2018'de vizyona giren *Sofra Sırları* filmi- nin yönetmeni *Ümit Ünal*, aynı zamanda film- nin senaristi. Youtube'daki bir röpotajında *Ümit Ünal*, filmin ilk adının "Sultan Mutfak"- ta olduğunu, Londra'da Türkler arasında ge- çen bir senaryo olarak yazdığını belirtir. An- cak maddi nedenlerden kaynaklı İngiltere'de film çekme maliyetinin çok yüksek olduğu için filmi çekemediğini, bu yüzden Türkiye'ye uyarlayıp çekmek zorunda kaldığını söyler.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğünün katkılarıyla yapılan bu filmde Neslihan (Demet Evgar) bir ev hanımıdır. Ço- cukluğundan bu yana ev hanımlığı kavra- mına bir türlü ısınmadım. "Hanım" dediğin, hizmetçisi olan bir elini sıcak sudan soğuk suya sokmayandır. Bizim toplumda ise her- hangi bir işyerinde çalışmayan; evinde ev işi yapan, kocasına, çoluğuna çocuğuna bakan

kaniyor” diyerek herkesin içinde Neslihan’ı azarlar.

Bu sahne bana, “Yemeğin tuzu az” diye dayak yiyen, şiddete uğrayan kadınları anımsattı. Bu kadınların sayısı hiç de az değil. Bunlardan habere konu olan tekme tokat dövülüp alınanda sehpa parçalanmış *Fadime Avcı*, Manisa’da yaşayan adı açıkça yazılmayan bir diğer kadın A.K. Haberlere konu olmayan daha niceleri.

Neslihan, evde nefes alamaz, sıkışmış, bunalmış bir haldedir.

Dünyası evin sınırları kadardır. Alışveriş dışında dışarı çıkmamaktadır. Akşam kocasını dört gözle bekler. Güzel güzel yemekler yapar. Ancak gereken ilgiyi, güler yüzü görmez. Kendi yarattığı hayal dünyasında “Sofra Sırları” yemek programının hem sunucusu hem aşçısıdır. Coşkulu, sevilen bir yemek programıdır. Bu programda Neslihan, kendini gerçekleştirebilmekte, ifade edebilmekte, kendini bir birey olarak görebilmektedir.

24. Adana Film Festivali’ne katılan *Sofra Sırları*, sinema havasından çok tiyatral olarak ilerlemektedir. Neslihan’ın gerçek yaşamı ile hayal dünyası arasında geçişler var. Filmde yer yer durağanlıklar olsa da *Demet Evgar*’ın

kadınlara “hizmetçi, ücretsiz-sigortasız işçi” diyemediği için “ev hanımı” diyerek algı yaratılıyor bence. Kadının gün boyunca yaptığı temizlik, yemek, bulaşık, çamaşır, ütü, koca, çocuk bakımı gibi işler küçümsenip kadın üzerinde hükümler sürülüyor.

Neslihan çocuk yaşta kocası Ethem’le (Fatih Al) Beyoğlu’nda tanışır. 18 yaşına bir hafta kala kaçarak Ethem’le evlenir. Kocası Ethem, muhasebecidir. Anadolu’da kocasının işinden kaynaklı sürekli oradan oraya sürüklenirler. Kocası, Neslihan’ı ihtiyaçlarını karşılayan bir nesne olarak görür. Neslihan kendini yemek yapmaya vermiştir. Televizyonlarda izlediği yemek programlarında kendini görür. Nitekim de yemekleri, komşuları ve arkadaşlarınınca çok beğenilir. Ancak Ethem, Neslihan’ı hiç takdir etmez. “Eline sağlık” bile demez. Aksine yemek yerken boğazına takılan yiyecekler için bile Neslihan’ı sorumlu tutar. Evde komşularına verdikleri yemek davetinde Neslihan’ın kocasının boğazına yine bir şeyler takılır. Neslihan, kocasını Heimlich manevrasıyla boğulmaktan kurtulur. Kocası Ethem, karısına teşekkür etmek yerine: “Domatesin kabuğunu soymamışsın, boğazuma kaçtı. Bu, benim boğaz nahiyesinde bir problem var, zıncı diye ti-

performansıyla tolere edilebiliyor. Filmin çekildiği ev ortamı, evin iç dekoru Neslihan'ın sıkışmışlığını, iç sıkıntısını iyi yansıtıyor.

Filmde Neslihan'ın kırılma noktası; kocası Ethem'in, kendisinden boşanmak istediği sahneyle başlar. Ethem, Neslihan'dan boşanmak ister. Ethem, aynı zamanda komşuları olan iş arkadaşlarıyla birlikte iş yerinden yüklü bir para kaçırmıştır. Bu parayla hem Neslihan'a her ay yüklü bir para ödemeyi teklif ederek Neslihan'dan boşanmayı ister hem de komşu kadın Meral'le rahatça yaşayabilecektir. Kocasının, kendisini komşu kadınla uzun zamandır aldattığını bildiği halde sesini çıkarmayan, yok sayan Neslihan, kocasının boşanma teklifini de yok sayar.

Ethem'in boşanma gerekçesi sıkılmasıdır. Tartışma sırasında geçen: *"Sıkıldım ya. Sıkıldım yeter artık. Bu koltuklardan sıkıldım. Bu yastıktan sıkıldım. Bu evden, bu sehpadan, ben bu hayattan sıkıldım. Tiksinti geldi artık. İstemiyorum, bitti artık bitti be. Yeter!"* sözleriyle Ethem'in, Neslihan'ı bir eşya, nesne olarak gördüğünü açıkça görürüz.

"Her gün kuru fasulye, pilav yenir mi?" zihniyetiyle aynıdır Ethem'in zihniyeti. Yalnız, ne hikmetse çeşitlilik yalnızca erkeklere özgü bir durum toplumumuzda. Kadın, boşanmış olsa bile başka bir kişiyle sevgili olamaz, evlenemez anlayışıyla hareket eden o kadar çok erkek var ki ülkemizde. O erkeklerin şiddetine maruz kalan, canından olan pek çok kadın var maalesef.

Boşanma tartışması sırasında kocasına ha bire yemek getirip aç olduğu için sinirli olduğunu düşünen Neslihan, mutfağa yürür. Mutfaktan bıçağı kapar. Mutfaktan döndüğünde kocası, Neslihan'ın elinde bıçağı görünce alayla: *"Ne lan o, öldürücen mi beni? Bıçağı da almış gelmiş. Gel sok. Sapla"* der ve yemek yemeye devam eder. İşte o sırada yemek boğazına takılır. Neslihan'dan her zamanki gibi Heimlich manevrası yapmasını

ister. Ancak Neslihan sadece seyreder. Ethem boğazına takılan yemek kırıntısını çıkarmaya çalışırken ayağı takılır, kafasını sehpaye çarparak ölür.

Film bu sahneden sonra polisiye – kara mizah tarzında gelişir. Olayı soruşturan komiser (Alican Yücesoy) bunun bir kaza olduğuna inanmaz fakat bir kanıt da bulamaz.

Yönetmen *Ümit Ünal*, aynı Youtube röportajında, bir dönem İngiltere'de yaşarken yalnız hissettiğinde kendini yemek yapmaya verdiğini ve böyle bir kadın hayal ettiğini söyler. Aynı zamanda *Roald Dahl* adlı İngiliz yazarın *Ölüm Kuzusu* adlı öyküsünden esinlendiği söyler. Bu öyküde bir ev kadının donmuş kuzu buduyla kocasını öldürdüğünü, suç aletini polisler yedirdiğini, bu öykünün çok hoşuna gittiğini anlatır. Sofra Sırları'ndaki Neslihan da kendisinin ve başka kadınların yaşamını olumsuz etkileyen bütün kişileri teker teker ortadan kaldırmaya karar verir. Neslihan seri katile dönüşür. Bunu, çok iyi bildiği yemek yapma sanatıyla yapar.

Kocasının ölümü, Neslihan'ın doğumdur. Neslihan için yeni bir yaşam başlamıştır.

Kaynaklar

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/yemek-yapma-diye-karisini-doverek-oldurdu,Ta9HFBah-H02fR7Xnpa--4A>

<https://www.youtube.com/watch?v=06hfDwt-pwdg>

<https://www.haberler.com/guncel/yemegin-tuzu-az-diye-karisina-saldirdi-haberi/>

<https://ekmekvegul.net/gundem/yemegin-tuzu-az-siddetin-bahanesi-oldu>

Katılımcı Yorumları

Şükran CEYHAN - Evlilikte ev kadını olarak tanımlanan, mesleği olmayan bir kadına biçilen rolü ve kadının kendisini bu role hapsedmesini anlatan, izlerken insanı bir çok yerde delirten bir film...

İşten eve gelen kocaya "hizmette sınır yoktur!" şeklinde hazır ol da bekleyen, kocanın her türlü taleplerini büyük bir görev aşkıyla karşılayan Neslihan ondan hiçbir ilgi görmez... Aksine adam kadını bir eşya gibi görür, sürekli azarlar. Adamın eve girdiği andan direkt sofraya oturması ve rakı servisiyle masaja başlanması arasındaki tek diyalog "Yoruldu mu?" "Çok yoruldu" o kadar... Adamdan homurtular dışında bir muhabbet duyulmaz. Daha filmin başında bu adamı ne diye çekiyorsun diye isyanlar ederek izlersiniz.

Kendisini sadece ve sadece kocasına ve etrafa yemek yapmaya adanmış Neslihan'ın varlık bulma biçimidir bu... O nedenle sürekli televizyondaki bir yemek programı sunucusunun yerinde hayal eder kendini... Bir yandan yemek tarifleri verirken, araya kocasıyla olan ilişkisini gerçekte hiç var olmayan bir şekilde mükemmel olarak anlatır hayalinde. Film hayal ile gerçek arasında gider gelir. Kocasının ölümünün ardından, Neslihan hiç değişmez, giden kocasının yerine bir başkasını hemen aynı şekilde hayatına dahil eder. Bu sefer yeni erkeğe aynı şekilde hizmete başlamıştır...

Filmin sonunda tüm bu yaşadıklarının kendi kafasında bir kurgu olduğunun farkına varır ve İstanbul'a daha önce yaşadığı kente döner. Fakat bu farkındalığa ulaşması için yeterli nedensellikler verilmemiştir. Bana göre film, erkek egemen kültürdeki kadının toplumdaki yerine getirdiği eleştiriye bir çı-

kış yolu sunmamış... Filmin başındaki Neslihan ile filmin son karesindeki Neslihan'a geçişin hiçbir dayanağı verilmemiştir... Sanırım yönetmen sadece bir durum anlatmak istemiş ve öylece bırakmış...

Hüray KILIÇ - Kasvetli bir ev ortamında başlayan filmde sürekli yenilen yemekler ve yemek tarifleri insanı acıktırıyor. Bu ortamda başkarakter Neslihan'ı ezilmiş, özne olma çabası olmayan, hayalleriyle yaşayan, kocasının ihanetine sessiz kalan edilgen bir kadın olarak görüyoruz. Yemeklerle karnımız doyarken kadına da acıyoruz. Sonradan nasıl bir dönüşüm geçiriyorsa, aşık olabilen, kin tutabilen, hesap yapabilen, hastalıklı bir seri katile dönüşüyor. Neslihan karakterindeki *Demet Evgar*'ın başarılı oyunu olmasa film çekilir gibi değil.

Film sonunda seyirciyi ters köşeye yatırmayı başarmış yönetmen. Başkarakter Neslihan oturduğu küçük kasabada cinayetleriyle bir alan temizliği yapar. Filmin sonunda yeni cinayetler işlemek üzere mi İstanbul'a hulasından kalan evine dönüyor acaba? Film toplumsal olarak kadının ezilmişliğini anlatırken kadını katil yapıp çıkmış.

Aydın KARAKÜÇÜK - Yorumum, yönetmen *Ümit Ünal*'ın bugüne değin yazdığı ve yönettiği filmlerden bağımsız ele alınmalıdır. Çünkü kendisi sinemamızın oldukça üretken ve keyifli filmlere imza atmış bir insanıdır. Senarist ve yönetmen olarak denemeler yaptığını, sıradışına çıkmaya çalıştığını düşünüyorum. Bu anlamda "*Piyano Piyano Bacaksız*", "*Anlat İstanbul*", "*Berlin in Berlin*" gibi filmler ilk aklıma gelen yapıtlardır. Çabaları ve yapıtları karşısında saygılarımı sunmam gerekiyor.

Yönetmenliğini yaptığı "Sofra Sırları" bana göre komedi-dram türünde bir film. O nedenle içinde yer alan kimi gerçeğe uymayan unsurları görmezden gelmemiz gerektiğini düşünüyorum. Örneğin birçok polisiye filmde gördüğümüz ve sıradan izleyicinin bile sorabileceği ama yanıtını alamayacağı kriminal bölümlere takılmamalıyız. Çünkü onlar filmin "komedi" tarafında kalıyor. Örneğin cesetlerin midesinde neden dolarlar bulunamadı? Evde neden kan analizleri yapılmadı? Kadının ölüm nedeninin mantar zehirlenmesi olduğu neden saptanamadı? Ortalık ceset kaynarken şüphelinin gözaltındaki Ramo'ya getirdiği keki incelemek polisin neden aklına gelmedi... vb. Bu unsurlar, ancak bir komedi filminin nitelikleri göz önüne alındığında atlanabilecek noktalar bence.

Peki, teması (izleği) ne filmin? Bana göre "kısasa kısas". Hoş bir tema değil bu. Olaylar küçük bir Anadolu ilçesinde geçiyor. Görece kentli, ama feodal yaşamın baskın olduğu ailelerden birinde ezik bir ev kadını, kocasının onu aldattığını öğrenince harekete geçiyor, birazı planlı birazı da rastgele bir dizi intikam sürecine giriyor. Hepsinden de elini yıkayıp çıkıyor, dahası kocasının soygun paralarına da el koyuyor. Yani kendince adaleti sağlıyor.

Yönetmen bu filmde ne anlatmak istemiştir, derdi nedir diye sorarsak: Senaryodaki katmanlara bakmak bu anlamda açıklayıcı olabilir diye düşünüyorum. İlk katman bir TV yemek programıdır. Burada televizyonun halkı güdüleme gücüyle kadınlara dayatılan, evle mutfakla sınırlandırılmış bir yaşam alanının imlenmesi diyebilirim. Diğer bir katman da televizyondakinin gerçek yaşamdaki karşılığı, bir ataerki düzen... Tüm kadınlar evlerindedir ve kocalarının onlara baktıkları oranda insandır ya da değildir. Bunların arasında tek bir bekâr kadın vardır ki o da evli erkeklerin markajı altındadır. Yasak ilişkiler yaşamaktadır. Kanıksadığımız ve sık gördüğümüz sahneler bu filmde de karşımızdadır. Film ikiyüzlü, ahlak taciri insanları gözler önüne sermektedir diyebilirim. Ama bunlar

filmi çok ileri taşıdığını, sıradışına çıkardığını bence göstermiyor.

Oyuncular açısından bakarsak; iyi seçim ve güçlü oyuncularla karakterler daha belirginleşiyor. *Demet Evgar*'ın komedi dışında da dram alanında güçlü olduğunu gösteren bir rolü olduğunu söylemeliyim.

Gülay YEŞİLİPEK - *Sofra Sırları* filminde başrol oyuncusu *Demet Evgar*, kocasınca ezilen ev kadını Neslihan'ın bir katile dönüşümü sürecini başarılı bir biçimde canlandırmıştır. Neslihan içine kapalı bir kadın, yemek yapıp kocasını mutlu etmekten başka düşüncesi olmamış, neredeyse robotlaşmış evin içinde. Kocasını Ethem, Neslihan'a hiç değer vermez, sık sık hakaret ederek aşağılar, sonunda da ondan sıkıldığı için boşanacağını yüzüne karşı söyler. Neslihan'daki dönüşüm o an başlar. Sırasıyla kocasının, kocasıyla aşk yaşayan komşu kadının, kocasının iki arkadaşının ölümünde parmağı vardır. Kimini planlayarak öldürür, kimine yardım etmeyecek can çekişmesini izler. Bütün bu süreçte çok soğukkanlıdır Neslihan.

Aşağılanan, ezilen, sevgisiz bırakılan sessiz bir kadından bir seri katil doğmuştur.

Toplumumuzda, kocasınca ezilen, aşağılanan birçok kadın var ama pek azı böyle bir katile dönmüştür. Neslihan'daki bu dönüşümün temel nedeni nedir? Sevgisizlik mi? Aşağılanması mı? kocasının onu boşayacak olması mı? Ya da öteki öldürülenler mi? Bu dönüşümün temel nedenini çok net olarak anlayamadım diyebilirim.

DENEME

YAŞAM USTALIĞI*

Gülay YEŞİLİPEK

İnsancl Atölyesi'nde *Aristoteles*'in "*Nikomakhos'a Etik*" kitabını okuduğumuz günlerde *Sayıl Cengiz Gündoğdu* hocamız, kitapta sık sık söz edilen erdem kavramının Yunancada "*Arete*" sözcüğünün tam karşılığı olmadığını, yanlış çevrildiğini, doğru çevirinin "yaşam ustalığı" olması gerektiğini vurgulamıştı. "*Arete*", doğru, iyi, mutlu bir yaşam için gerekli bilginin ustalığı. Ben de *İnsancl* sürecinde öğrendiklerimi, bana kattıklarını düşünürken "*Sayıl Cengiz Gündoğdu'nun Aretesi*" başlıklı yazım çıktı ortaya. *Sayıl Cengiz Gündoğdu*'yu yaşam ustası yapan nedir?

İnsanlığın birikimine inanmak

Gündoğdu'dan öğrendiğim en önemli öğreti; bizim insanlığın birikimiyle bugünlere geldiklerimizdir. Biz bugünkü yaşantımızı, bizden önce yaşamış, düşünmüş, çalışmış, üretmiş insanların binlerce yıllık emeğine ve bilgi birikimine borçlu olduğumuzdur. Bu borç... Bir milim dahi olsa insanlığa katkı yapmakla ödenebilir ancak. Bu öğreti *Gündoğdu*'nun annesi *Fatma Fitnat Hanım*'dan devraldığı bir mirastır. *Ekmek*¹ kitabında annesinin sözlerini şöyle aktarır:

"Yıllar önce... Yine böyle köşeye çekilmiş bir şeyler yazıyordum. Annem yanıma geldi.

'Yazar olacaksan sakın unutma' dedi, 'insana ekmek borcun var.' Sordum. 'Nasıl yani' dedim. Annem, ateşi bulan insandan başladı.

Bunu hiçbir gün unutmadım. İnsana ekmek borcumu. Ateşin bulunuşundan bugüne kadar çok şey borçluyum insana. Tarlada, fabrikada çalışana... bilim emekçisine... düşünüre... sanatçıya."

İnsan türüne inanmak... Uzun erimli düşünmek...

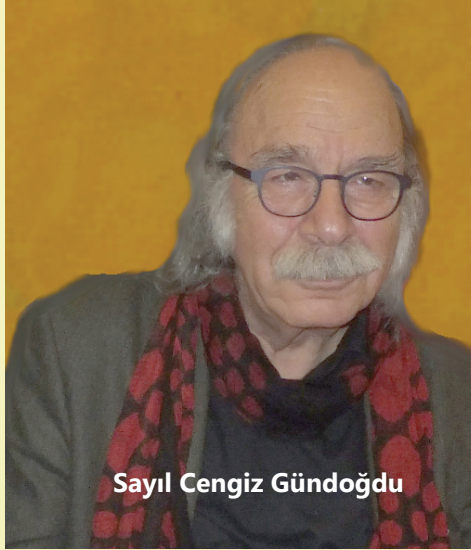
Binlerce yıl önce, ağaçtan meyve toplayarak karnını doyuran insandan bugünün insanına gelinmiştir. Bu yolda birçok başarı elde eden insan türü, gelecekte daha iyi bir dünya kurmayı da başaracaktır. Zaman zaman dünyada ve ülkemizde yaşananlardan dolayı umutsuzluğa kapılırız fakat *Gündoğdu*, insanlığın geriye doğru dönmeyeceğini savunur.

Uzun erimli düşünüş, günlük insan olmakla, günlük yaşamın sınırlarından kurtulmakla ilintilidir. Kimdir günlük insan? *Lukacs*'a²

göre, günlük insan; günlük yaşam içerisinde gerçekliği tam kavrayamaz, gerçekliği yansıtmak anlamında yaratıcılıktan uzak bir insandır. Günlük insanın karşıtı, nesnelleşmeye yönelik insandır; yani gerçekliği belli bir nesnelleşmeyle yansıtabilecek bilinç düzeyine erişmiş insandır. Bu nesnelleşme kimi zaman bir sanat yapıtıyla gerçekliği yansıtmakla olur. *Gündoğdu*'nun bizi yazmaya yönlendirmesinin temel nedeni budur.

Türkçenin güzelliği

Gündoğdu'ya *İnsancl* dergisi için bir yazı verdiğimizde, ilk olarak yazıda Türkçe olmayan sözcükleri işaretler. Türkçenin doğru kullanımına çok önem verir. Dil Devrimi'nin önemini *Estetik Kalkışma* yapıtında şöyle vurgular:

Sayıl Cengiz Gündoğdu

"(...) Dil devrimi, Türkçenin laikleştirilmesidir. Bunun önemi şurdadır. Laik bir dille insan, ancak özgür düşünebilir. 'Sabahı şerifler hayırlı olsun'la, 'Günaydın'ın anlamı budur."³

Gündoğdu'nun Türkçe konusundaki ısrarı bir süre sonra bende de dönüşüme yol açtı. Hem konuşurken hem de yazarken Türkçe sözcükler kullanmaya çalıştım. Burada iki sözcükle kendi deneyimimi örnek verirsem; daha önce kullandığım "bahsetmek" yerine Türkçe "söz etmek" sözcüğünü kullanmaya başladığımda, birincisini söylerken dilimin ne kadar zorlandığını, ikincisini söylerken sözcüğün ne kadar kolay söylendiğinin ayır-dına vardım. Türkçe olmayan sözcüklerin ne kadar yaygın kullanıldığını görüyorum ve bu sözcükler kulağımı tırmalıyor artık.

Sözlük okumak

*Sayıl Cengiz Gündoğdu İnsancıl Atölyesi'*nde bize kazandırmaya çalıştığı bir başka alışkanlık sözlük okumaydı. Bize zaman zaman sözlük açıp okuyun derdi. Düşününce bunun gerçekten yararlı olacağına karar verdim. Kültür sanat konusunda gerek yazarken gerekse konuşurken kullanılan kavramların içeriğinin doğru bilinmesi; yazının, konuşmanın ya da tartışmanın kalitesini artırıyor.

Milimetrik mücadele

Gündoğdu hocamdan öğrendiğim önemli bir başka şey de, *milimetrik mücadeledir*. Bunu açımlarsam; eğer kendimize bir hedef koyarsak, bu yolda başarı için dev adımlar atarak en kısa sürede başarıya ulaşmayı düşleyebiliriz fakat bu gerçekçi olmaz. Başarı, ancak uzun ve sabırlı uğraşla gelir. Yani başarıya milim milim çalışarak, sabırla, bıkmadan, vazgeçmeden, çaba harcayarak, emek vererek ulaşılabilir.

Küçük burjuva bilincini kırmak

İnsancıl Atölyesi seminerlerinde *Gündoğdu* bize sık sık şunu söylerdi: "Küçük burjuva bilincinizi kırın..." zaman içinde küçük burjuva bilincinin ne olduğunu öğrendim. Küçük burjuvanın sınıfsal özelliklerini çevremde, hatta kendimde görmeye başladım. Bu bir

yerde kendimle yüzleşme oldu. Toplumumuzda düşündükleriyle, yapıp ettikleri arasında çelişkiler olan, bu çelişkilerden doğan sorunları çözemeyen, kaypak küçük burjuvaların ne çok olduğunu gördüm. Böylece insanlarımızdaki kimi sorunları daha açık seçik görmem, bu sorunları neden çözemediğimizi anlamam kolaylaştı.

Gündoğdu bu uyarısını bir adım daha ileri götürüp bizlere: "*Kendinize insani bir ülkü edinin, yoksa savrulup gidersiniz*" diyordu. Bu uyarının doğruluğunu toplumumuzda gözlemledim; okumak, meslek edinmek, iş-güç, çoluk-çocuk, ev-araba... derken insanlar bir gün 45-50 yaşlarına geldikten sonra yaşamlarını sorgulamaya başlıyorlar. Buna karşın yaşamını insani bir hedef doğrultusunda düzenleyen kişilerin yaşamlarının her döneminde, her yaşta bu doğrultuda eylem içinde olduklarından, günlük sıkıntılardan, zorluklardan daha az etkilendiklerini gördüm.

Nesne-özne ilişkisi

Gündoğdu'dan son zamanlarda öğrendiğim önemli bir nokta da insan ilişkilerinde *özne-nesne* ilişkisi oldu. "*Dikkat edin... Arkadaşınız size bir özne olarak mı davranıyor yoksa sizi bir nesne olarak mı görüyor?*" demişti. Bu sözler *Hoca*'nın öteki deyişleri gibi ve her zaman olduğu gibi bakış açımı genişletti, netleştirdi. İnsan ilişkilerinde anlamlandırmakta güçlük çektiğim olaylara, durumlara bakışımı netleştirdi. İnsan ilişkilerinde karşınızdaki kişi ya da bir arkadaşınız sizi bir özne olarak görüyorsa, o ilişki çıkara dayanan bir ilişki değildir. Eşitler arası bir ilişkidir. Buna karşın eğer bir kişi, karşısındaki kişiyle çıkara dayalı bir ilişki kuruyorsa çıkarına uygun davranır. Kişi karşısındakini bir nesne olarak görüyordur, eşitler arası bir ilişki değildir. İsteddiği çıkarı elde edemeyeceğini anladığında o kişiyle arkadaşlığı biter.

Edebiyat aynı zamanda politik bir mücadele alanıdır

Sayıl Cengiz Gündoğdu, edebiyatta iki temel alanda mücadele vermişti; gerçekçi edebiyatı savunmuştur ve *Sanatta Star Sistemi*⁴ saptamasıyla bize 'çok satan kitaplar'

düzenini göstermiştir. Kısaca *Sanatta Star Sistemi*; bu sistemde sanat yapıtı pazardaki bir maldır. Bir buzdolabı nasıl pazarlanıyorsa, sanat yapıtı da öyle pazarlanır. Çok satması için pazarlama taktikleriyle desteklenir. Tüketicinin yani okurun dikkatini çekmek için ödülleri devreye girer. Sistem star yazarlar yaratır. Bir dönem yapıtlarıyla yükselen yazar, pazar doygunluğa erişince, inişe geçer. Sistem yeni yazarlar sürer pazara. Bu sistemde star olabilmeyenin en temel şartı; sistemle uyumlu olmak, sisteme hizmet eden yapıtlar üretmektir. Sistem için yapıtın estetik değerinin bir önemi yoktur. Estetik olmayan yapıtların okurun bilincini dumura uğramasını dert etmez, tam tersi dumura uğramış bilinç ister. *Gündoğdu*, 1984'te *Varlık* dergisinde yazdığı yazıyla *Sanatta Star Sistemi* olgusunu ortaya koyar, yer yerinden oynar.

Gündoğdu eleştirel yazılarıyla *Sanatta Star Sistemi* içindeki yapıtların estetik yapıtlar olmadığını gösterir. Neden yapar bunu. *Gündoğdu*, sanatın toplumsal bir işlevi olduğuna inanır. Sanat ve edebiyat yapıtının, insanın insanlaşma yoluna katkı yapması gerektiğini savunur. Bu yüzden gerçekçi edebiyatı savunur.

Gerçekçilik bir yöntemdir. Bu yöntemi kullanan gerçekçi yazarlar yapıtlarında insanı toplumsal ilişkileri içinde gösterirler. Gerçekçi yapıtlar öğreticidir, okura yaşam deneyimi kazandırır, duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirir, estetik bilincini geliştirir, insana katkı yapar, yaşama sanatını öğretir. Sanat ve edebiyat alanında bir de karşı gerçekçiler vardır. İnsanı toplumsal yapısından kopuk, öznel dünyası içinde gösteren, bireyciliği öne çıkaran, gerçekliğin bilgisini örten, insani duyguları değil de tensel hazı öne çıkaran, estetik bilinci körelten yani insanın insanlaşma yoluna katkı yapmayan yapıtlar. *Sanatta Star Sistemi*, gerçekçiliğin yolunu kesmek için, karşı gerçekçi yapıtları pazara sürer. *Sanatta Star Sistemi* bize sanat ve edebiyatın politik yönünü gösterir.

Sayıl Cengiz Gündoğdu, 29 Kasım 2024'te *İnsancıl* dergisinin 35. yaş kutlamasında ede-

biyatın politik yanını bir kez daha vurgulamıştır:

"*Kapitalizmin en büyük özelliği ve başarısı insanı araç durumuna getirmesidir. Bugün öyle bir noktadayız ki kapitalizmi hem üretiyoruz hem de tüketiyoruz (...) Bu çelişki nasıl çözülebilir.. benim derdim de oydu zaten. Bu çelişki doğru bilinçle çözülebilir. Biz yanlış bilinç içinde yaşıyoruz. Edebiyatın gerçekçi olmasının nedeni de bence işlediği bilinci yanlıştan çevirip doğruya döndürmesidir. Biz üreten ve tüketen insanın kapitalizm elinde araç durumuna getirildiğini gördük. İnsan kapitalizmde araçtır. İnsanlar da birbirlerini araç diye de kullanırlar. Aşık olamazlar, dost olamazlar, düşman bile olamazlar, araçtır.*

İnsancıl'da insan, bizim için amaçtır. Edebiyatın politik değeri de budur, bu olmalıdır yoksa politika yapması değildir. Politikası budur. İnsanı araç durumundan çıkarıp amaç durumuna getirecek doğru bilinci vermek."

Sayıl Cengiz Gündoğdu benim için bir yol göstericidir. *İnsancıl* süreci benim yaşama bakışımı değiştirmiş, geliştirmiştir. Benim için dünyaya, insanlığa yeni bir pencereden bakmak gibidir. Yukarıda *İnsancıl* sürecinde öğrendiklerimden süzdüğüm ana noktaları vurguladım. *Sayıl Cengiz Gündoğdu'nun* bizim aretemizi yükseltmek için yaptığı her bir uyarı kulağıma küpe oldu.

Yazım, hem *İnsancıl* dergisinin 2019 Nisan sayısında hem de aynı ay yayımlanan ilk kitabım *Sosyolojik Bakış'ta* yer aldı. Yazımı gözden geçirerek ve yeni satırlar ekleyerek güncelledim. *Artı Fanzin* okurlarıyla paylaşmak istedim.

*Gülay Yeşilipek, *Sosyolojik Bakış*, *İnsancıl* Yayınları, 2019, İstanbul, (y. 1).

Kaynaklar

- 1- Cengiz Gündoğdu, *Ekmek*, *İnsancıl* Yayınları, İstanbul, 2006, y.9.
- 2- Georg Lukacs, *Estetik I*, çev. Ahmet Cemal, Payel Yayınları, İstanbul, 1999. y. 263.
- 3- Cengiz Gündoğdu, *Estetik Kalkışma*, *İnsancıl* Yayınları, İstanbul, 2012, y.129.
- 4- Ayrıntı için bakınız: Cengiz Gündoğdu, *Ekmek*, *İnsancıl* Yayınları, İstanbul, 2006, y.19.

GESTALT KURAMI

Algı Yönetimi

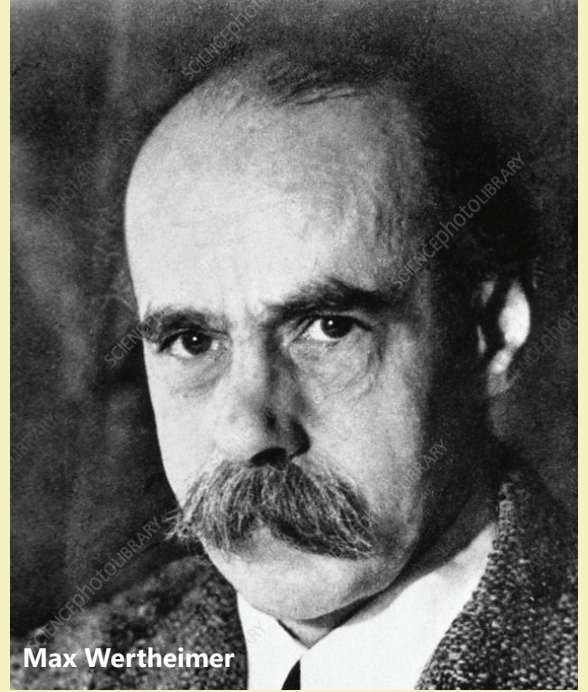
Hüray KILIÇ

Gestalt bir algı psikolojisidir. Almanca'da "form" (şekil, örüntü, biçim) anlamına gelir. Türkçeye "bütüncülük" olarak çevrilmiştir.

İnsanın en önemli ve yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirmesi için gerekli olan duyusu, görmedir. Görme işleminin genel tanımı, ışık reseptörü ve toplama organımız olan gözün, çevremizdeki yansıyan ışığı toplaması, toplanan bu verileri, beyine ileterek, beyinin ışığı anlamlandırma bölümlerinde, bu veriye bir anlam yükleyip, görüntü oluşturmasıyla gerçekleşmektedir. Tüm bu süreçte inanılmaz bir nörolojik aktivite söz konusudur. Bir sürü organ, bölüm, reseptör, nöron, bu süre içinde birbiriyle bağlantılı bir şekilde çalışmaktadır. Tüm bu organize anlamlandırma sürecini tanımlamak isteyen bir grup Alman psikolog (*Kurt Koffka, Wolfgang Köhler, Max Wertheimer*) 1920 yılında *Gestalt* kuramını geliştirmişlerdir. *Gestalt psikolojisi* olarak adlandırılan bu kuram, insan zihnine ve davranışına bir bütün olarak bakar. Çevremizi, dünyayı anlamlandırmaya çalışırken ayrıntılara takılıp kalmamamız gerektiğini söyler. *Gestalt psikolojisi*, yapısalcılara bir yanıttır. (*Wilhelm Wundt*) Yapısalcılar, psikolojiyi mümkün olan en küçük parçaya kadar ayırmakla ilgilenirken, *Gestalt* psikologları zihin ve davranışı bütün olarak değerlendirirler.

Max Wertheimer (1880-1943) bu kuramın öncülerindendir. Onun, Frankfurt Üniversitesi'nde algı üzerine yaptığı araştırmaları ilerde *Gestalt psikolojisini* doğuracak

olan düşüncelerin yolunu açar. *Wertheimer* 1910'lu yıllarda, hareketin görsel algılanması sırasında hareketsiz nesnelerin art arda sıralanmasının değil, farklı bir bütünün algılandığını fark eder. Örneğin; bir trenden dışarı bakıldığında tek tek nesneler, ya da bir film seyredildiğinde tek tek film kareleri değil, gerçekte olmayan bir hareket algılanır. Buna psikolojide *Phi Fenomeni* denmektedir. Bu olaylar *Wertheimer* ve arkadaşlarını deneyler yapmaya iter. Örneğin; karanlık bir odada oturan kişi, önünde iki ışık olduğundan habersizdir. Işıklardan biri odanın solunda öteki

de sağında durur. Soldaki lamba birden yanar ve söner, yirmi milisaniye sonra da sağdaki ışık yanar ve söner. Gözlemci soldan tek bir ışığın yandığını ve sönmeden önce sağa gittiğini söyler. Gözlemcinin algıladığı bu hareket odanın içinde gerçekten olmamıştır, bu etkiyi açıklayabilecek atomlar da yoktur. Hareket, gözlemcinin bir kurgusudur. Yaptıkları deneyler onları psikolojik olayların tekil öğelerin toplamı değil, parçalanamaz bütünlükler, yapılar olduğu sonucuna götürür. Zihnin kendi kendisini algıladığı şeylerde bir bütün

görmeye organize etmesidir, örgütlemesidir. Bu örgütleme bütüncüdür ve bütün, parçaların toplamından daha büyük ve farklı bir yapı oluşturur.

Gestalt psikolojisi, insan algısının sadece çevremizde olanı görmekten ibaret olmadığını göstermiştir. Aynı zamanda algımız, motivasyonlarımızdan ve beklentilerimizden de büyük ölçüde etkilenmektedir.

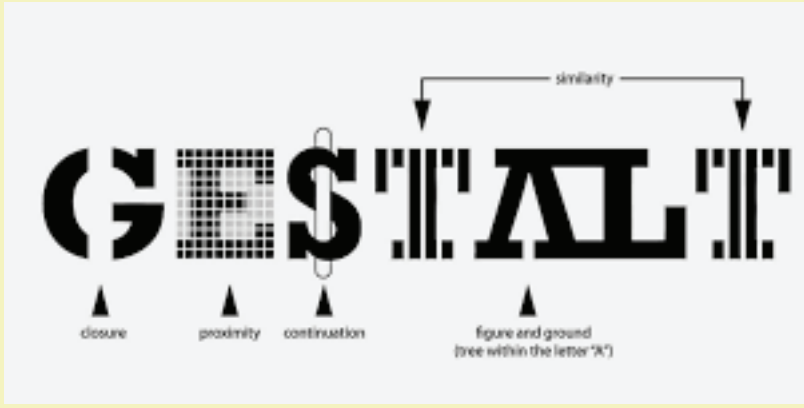
Örneklerimizi çoğaltalım; bir melodi, onu oluşturan notalarla sınırlı değildir. Sıçrama (Transpozisyon) işlemiyle, yani bir melodiyi başka bir ses perdesine kaydırmakla, aynı melodiyi değişik notalardan çıkarmak mümkündür.

"Kalem" sözcüğünü "k-a-l-e-m" harflerine böldüğümüz zaman anlamı kalmaz.

Doğadaki nesnelere ve olaylar da en küçük parçaları değil, büyük parçaları ve bütünü incelendiğinde daha iyi anlaşılabilir.

Günümüzde *Gestalt* psikolojisinin çeşitli kullanım alanları vardır. Bunlardan bazıları *terapi*, *tasarım*, *ürün geliştirme* ve öğrenmeye yöneliktir.

Terapi: Gestalt terapisi, genel algımızın birçok faktör arasındaki etkileşime bağlı olduğunu kabul eder. Bu faktörler arasında geçmiş deneyimlerimiz, mevcut çevremiz, düşüncelerimiz, duygularımız ve ihtiyaçlarımız yer

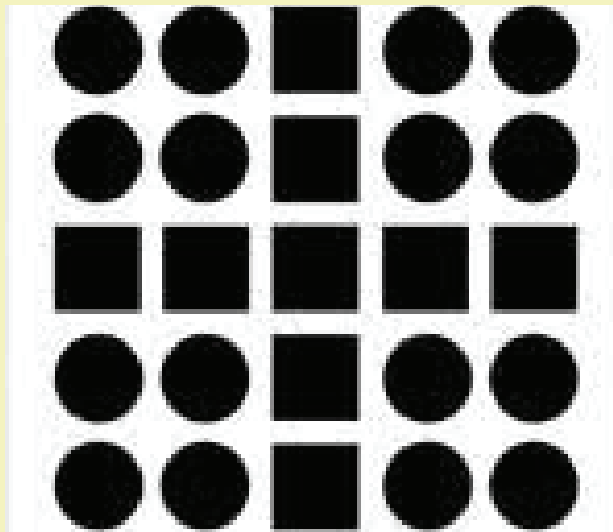

almaktadır. *Gestalt terapisi* farkındalık, yarım kalan işler ve kişisel sorumluluk gibi temel kavramlara odaklanmaktadır. *Gestalt* terapisinin temel amacı şimdiye odaklanma-

mıza yardımcı olmaktır. Kendimizi bir bütün olarak görmek için geçmiş önemli olsa da *Gestalt* terapisti, sizi mevcut deneyimimize odaklanmaya teşvik edecektir.

Araştırmalar, *Gestalt* terapisinin depresyon ve anksiyete belirtilerini tedavi etmede etkili olduğunu ve insanların güven kazanmalarına, öz yeterlilik ve öz nezaket duygularını artırmalarına yardımcı olabileceğini göstermektedir.

Tasarım: Gestalt kuramı, görsel algılamanın temellerini ve ilkelerini ortaya atmıştır.

Görsel algılama bölümüne en çok hitap eden konu olan tasarım, *Gestalt* kuramının temellerinden ve ilkelerinden oldukça etkilenmiştir. Tasarım, insanların algılama ve estetik zevklerine hitap eden ve bu özelliklerini tetikleyen bir kavramdır. Bu yüzden bir tasarım yaparken, insanın

bu özelliklerinin nasıl çalıştığını bilmek ve bu çalışma mekanizmasına göre tasarımlarımızı gerçekleştirmek oldukça değerlidir. İnsanın algılama yöntemini en iyi açıklayan teoriden biri olan *Gestalt kuramı*, algılama prensip-

leri hakkında oldukça önemli ilkeler ortaya atmıştır. Bu yüzden bu kuramın ilkelerinden yararlanarak tasarımlarımızı gerçekleştirebiliriz, daha etkili, okunabilir, dikkat çekebilir, öncelikli algılanabilir.

Gestalt psikologları yaptıkları çalışmalarda; *biçim-zemin ilişkisi, tamamlama, yakınlık, süreklilik, benzerlik* ve *basitlik* gibi yardımcı algılama yasalarını ortaya koymuşlardır. (*Pragnanz Yasası*) Tasarımda bu yasalar yaratıcılık sürecine yardımcıdır.

Ürün geliştirme: Tüketiciler *Gestalt* ilkelelerini benimseyen ürünleri sevme eğilimindedir. Bu etki, ürünlerin görünümünde, ambalajında ve reklamlarında görülebilir. Reklam, bir tür düşünsel dizge olup, her şeyi kendi diliyle açıklar. Tüketiciyi etkilemeye çalışır.

Öğrenme: *Gestalt Öğrenme Teorisi* basitlik yasasına dayanır. Genel bir ifadeyle her öğrenme uyarının en basit haliyle algılandığını ifade eder. Bu öğrenme teorisinin arkasındaki psikoloji, çevremizdeki dünya hakkında bilgi edinmek için duyularımızı ve önceki deneyimlerimizi kullanmamıza dayanır. Aydınlanma Çağı düşünürlerinden *John Locke*'de (1632-1704) bilginin yalnızca duyu algısından elde edilen deneyimle belirlendiğini savunmuştu.

Gestalt teorisi, bütünün parçalarından farklı olduğu fikrinin beyin ve sosyal davranış anlayışımızı etkilemesi açısından da çok önemlidir. Hayatımızı etkilemeyi sürdürmek-

tedir. Bütünsel bir yaklaşıma yaptığı vurgu, algı ve sosyal psikolojide de önemli bir rol oynamaktadır.

Bizi yöneten egemenlerin de bu psikolojiyle *J. Goebbels*'e öykünerek "Batı bizi kısıyor, enflasyon yoktur, biz kimsenin yaşamına karışmıyoruz" gibi söylemleri de bir algı yönetimi değil midir?

Kaynaklar:

- Tülay Çellek, A. Mehtap Sağocak, *Temel Tasarım Sürecinde Yaratıcılık*, Grafik Kitaplığı, 2014, İstanbul.
- John Berger, *Görme Biçimleri*, Metis Yayınları, 1988, İstanbul.
- John Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, Kabalcı Yayınevi, 2004, İstanbul.
- <https://evrimagaci.org/gestalt-psikolojisi-nedir-grafik-tasarimda-buyuk-yer-kaplayan-bu-teori-bi-ze-ne-anlatir>

KİTAP

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Türk Yazınında Gerçekçiliğin Temel Taşı

Gülay YEŞİLİPEK

Sayıl Cengiz Gündoğdu'nun Temmuz 2024'te İnsancıl Yayınlarından çıkan "Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Türk Yazınında Gerçekçiliğin Temel Taşı" başlıklı yapıtı, İletişim Yayınlarından yayımlanan "Huzursuz Bir Ruhun Panoraması" kitabına bir yanıt niteliğindedir.

Gündoğdu, Sunu yazısında bu eleştiri kitabını neden yazdığını şöyle açıklar:

"Huzursuz Bir Ruhun Panoraması, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası" adlı bir kitap yayınlandı. (İletişim Yayınları, İstanbul, 2019)

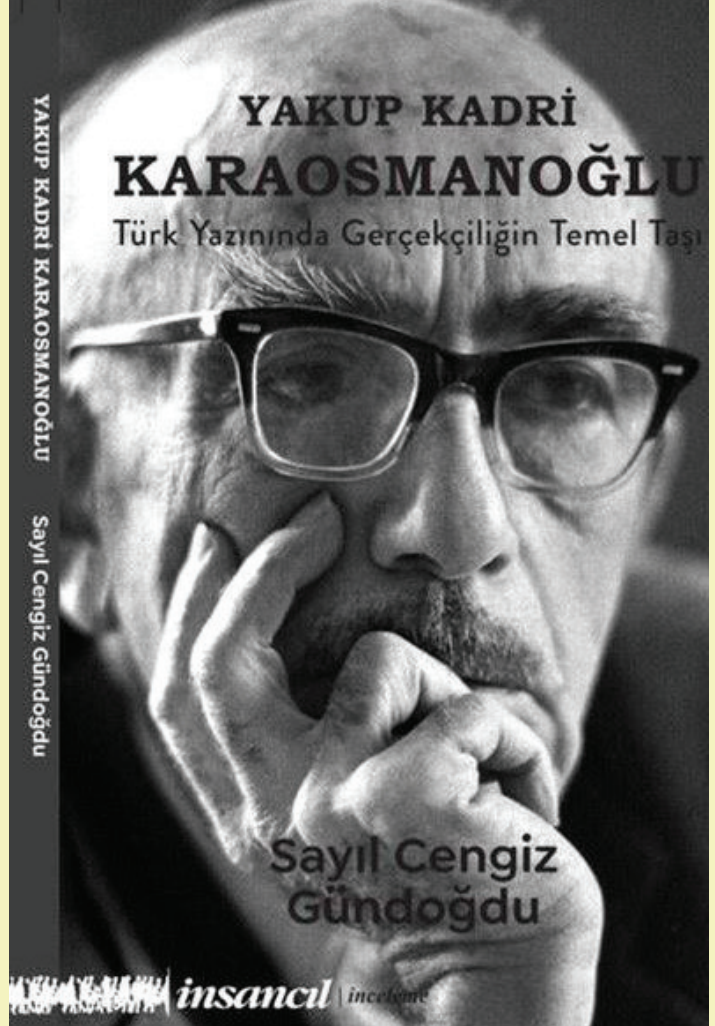
Bu kitap söylendiğine göre, 'Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun o verimli huzursuzluğuna aynalar tutuyor.'

Bu kitabı okudum. Aynaların lunaparklarda insanı eciş bücüş gösteren birer ayna olduklarını acıyla gördüm. Bu aynaları düzeltmek gerekiyordu. Okuyacağınız bu yazılarda bunu yaptım. (...)

Huzursuz Bir Ruhun Panoraması'nı hazırlayanların hepsi eğitilmiş. Buna şaşırmadım. Bu kadar koyu bilgisizlik... ancak Türkiye'de bu kadar bilgisiz kılabilir insanı. Bu kişiler roman değerlendirmede bilgisiz... Türkiye'yi yanlış değerlendiren... Türkiye'yi anlamayan duruk kafa. Bu kitabı oluşturan kişiler Türk dilinin geldiği noktanın bilincinde değiller. Ayrıca çürümüş, bilim dışı, burjuva ideolojileriyle kuşatmaya kalkmışlar Yakup Kadri'yi... Amaç Yakup Kadri gerçekçi değil.

Yakup Kadri gerçekçidir. Ama asıl amacım yazınsal yapıtlar nasıl irdelenir bunu göstermek. Başlıyorum."

Sayıl Cengiz Gündoğdu'nun bu eleştiri kitabının hak ettiği değeri bulmasını diliyorum.

ON DAKİKA...

Aydın KARAKÜÇÜK

Filiz:

Yeter... Umudum kalmadı. Ne olacaksa olsun.

Kaç saattir buradayım? Saat mi? Kaç gün belki. Hafize Abla ile oğlunun sesi gelmiyor artık. Sol taraftaki adamınki de... Ev sahibim Nimet Abla'nınki de kesildi. İnemeler, bağırışlar da... Cep telefonların şarjları biteli çok oldu. Bunlar kesildikten sonra kaç kez uyan-dım. Hatırlamıyorum.

"Nimet abla! Nimet abla!"

Baygın mı acaba? Önceleri en çok duyulan onundu. Yorgunluktan uyuyakaldı belki de. Zaten benim çıkardığım fısıltıyı nasıl duy-sun kadın? Belki... Belki... Çıktılar mı acaba? Ya ben uyuklarken onları çıkardılarsa? Yok... Çıksalardı haberim olurdu bir şekilde. Duyar-dım... Hem onlar da beni söylerdi. Bırakmaz-lardı burada.

Kapkaranlılık. Bari biraz ışık olsaydı. Biraz da su. Başımı biraz daha kaldırabilsem, ağzıma burnuma dolan kumları, taşları daha öteye üfleyebilsem, ayaklarımı kıpırdatabilsem. Olmuyor işte, olmuyor. Elim de yüzüme ye-tişmiyor. Allah kahretsin. Omzum, gövdem, bacaklarım sımsıkı. Kundaktayım sanki. Yut-kunamıyorum... Su...

Boş... Kimse çıkaramayacak. Ölüp gidece-ğim. Belki de hiç bulamayacaklar beni. Uyu-yor muyum, bayılıyor muyum onu bile bil-miyorum. Defalarca uyanmak istemiyorum. Hareket edebilen şu tek kolumla her şeye son verebilsem...

Yalçın:

Nazım'ın dürtüklemesiyle uyandım. "Sıra bizde" dedi.

"Nihayet" diyerek yerden kalkıp çantamı sırtıma asıp yürüdüm. Bizi alacak olan ara-ca tam binecekken bina amiri önüme geçip durdurdu: "Seninle sonra görüşeceğiz. İstan-bul'da nerede çalıştığını öğrendim" dedi. Ko-lumla yana iterek: "Beklerim aslanım. İhmal etme ama" dedim ve araca atladım. Nazım yanıma otururken: "Aldın gene belayı" dedi. "Boş ver" dercesine kaşımı kaldırıp dudağı-mı büktüm.

"Yalçın bu adamlarla uğraşılmayacağını ne zaman anlayacaksın. Nereye gitsen dala-şacak birini buluyorsun" deyince:

"Onlarda işlerini doğru düzgün yapsınlar. İki gündür bekletiyorlar. Yolu da say üç gün. Bunun ne demek olduğunu benden iyi sen biliyorsun."

"Dediler ya. Yeteri kadar ekip gelmiş. Biz yedekmişiz."

"Sen de hemen inandın mı onlara?" Elim-deki telefonu sallayıp: "İzlemiyor musun ge-len haberleri? Hem adamın yakasına yapı-şınca nasıl sıra bize geliverdi birden. Gördün mü?" Gülererek ona baktım. "Maalesef haklı-sın" dercesine başını salladı.

"Bunları gör Nazım. Bunlar her yerde ar-tık. İşe adam değil adama iş veriliyor."

Filiz:

Artık korkmuyorum. Başımın ağrısı biraz azaldı. Şu artçılar da dursa. Her seferinde bi-raz daha sıkışıyorum. Yüzüme gözüme dö-külen toz toprak nefesimi kesiyor. Soğuk da fena. Başım, yüzüm, açıktaki kolum çok üşü-yor. Sevinmeliyim belki de. Soğuk geliyorsa hava da geliyor demektir. Havasız kalmıyo-rum. Oh ne iyi. En son ben öleceğim. Büyük nimet? Uff... Ölmek kurtuluş.

Acaba gece yarısı kalkmayıp uyumayı sürdürseydim şimdi dışarda olur muydum? Camdan yola atlayıverirdim. Buradaki her-kese yardım da getirirdim. Şimdi tüm apart-man dışarda olurduk. Komşular bize yardım ederdi. Evlerine davet eder, sımsıcak çorba-larını içirirlerdi. Sonra ilk kalkan otobüsle de annemlere giderdim.

Saçmalıyorum. Ne yardımı, çorbası... 4. Katta, yatak odası arka bahçeye bakan Nimet Abla üç kat aşağıya girişe kadar inmiş. Kocası da yanında yok. Kim bilir nerelere savruldu.

Yan apartmanda ikinci kattaki adam bir duvar mesafeme kadar gelmiş... Yatakta da olsam, salonda da olsam bir şey değişmezdi. Bir köşede sıkışıp kalırdım gene. Öyle olsaydı böyle olsaydı... Boş... Hayal kurmamalıyım. Bak ilk önceleri yukarda dolaşanların seslerini duyuyordum. Hareketleri beni sıkıştırıyor, nefeslenme alanımı küçültüyor diye onlara kızıyordum. Sesimi de duymadılar. Neredeler? Gittiler. Sıkıştığım bu yerde öleceğim. İnşallah bir an önce olur.

Yalçın:

Enkaz yığınının arasında sürünüyorum. Santim santim ilerleyebiliyorum. Kendimi her ileriye atışımda çenemi keskin demirlere, cam kırıklarına sürtüyorum. Moloz yığınlarını elimdeki çekiçle kırıp kenara çekip tekrar kendimi ileriye atmam bazen dakikalarca sürüyor. Açtığım yolun çökmemesi için hemen desteklemem gerekiyor. Tepemizden baretimize dolu yağışını hatırlatan sesle düşen taşlar, demirler ve toz yönümü bulmamı zorlaştırıyor. Çürüyen ceset kokuları nefesimi kesiyor, midemi kaldırıyor. Arkamdan gelen Nazım'ın da geçişini düşünmem gerekiyor. O da halata bağladığı çantasını çekiyor. Bir yandan destek çubuklarını bana uzatıyor, bir yandan da söylüyor.

"Yan binada daha çok canlı vardı. Neden önce oraya girmedik ki? Bu sefer kepçecilerle papaz olacağız."

Oysa o da biliyor neden buradayız? Termal kamera bu binada diplerde yaşam belirtileri çok zayıf birini saptamıştı. Ama liderimiz Tayfun burayı bırakıp daha çok canlıların sap-

tandığı yanda enkaza girilmesini söylemişti. Kamerayı kullanan teknisyen sensörleri toplarken Nazım ile göz göze gelmiş, aynı şeyi düşündüğümüzü anlayıvermiştik. Tayfun'a:

"Biz buraya girelim" dedim. Yıllardır beni tanıyan lider biraz olumsuz bir yüz ifadesi takınmıştı. Sıraya girmiş kepçeleri ve kamyonlara bakarak:

"Enerjimizi yüksek olasılıklı yerlerde harcamamız istendi. Enkaz seçmemiz gerekiyor. İş biten enkazları hemen kaldıracaklarmış."

"Bana bir saat ver. Sonra yanındayım."

Yüzüme bakıp derin bir nefes aldıktan sonra başını eğerek onay işareti verdi. Sıkılmıştı. O anda ısrarcılığımı uğraşmak istemediği de çok belliydi. Çevresine bakındıktan sonra sesini alçaltarak: "Bir saat, tamam mı?" demişti. Nazım ile birlikte yön tayin ederek en yakın aralıktan enkaza girmiştik.

Filiz:

Ne çok salon var bu binada? Hepsi de koca koca. Birini bir saatte gezemiyor insan. Birinden çıkıp diğerine giriyorsun. Tam bitti derken karşına bir yürüyen merdiven çıkıyor. Bir kat çıkıyorsun orada da bir sürü salon... Bir kat daha... Bu kadar insan, bu kadar tablo, bu kadar ressam... İnanamıyorum. Burası Türkiye mi?

Aykut'la binanın kafesinde su içiyoruz. Şişeyi kafama dikiyorum. Lıkır lıkır içiyorum. Aykut: "Senin de burada olman gerekiyor Filiz. Tablolarını sergilemelisin. Ziyaretçilerle konuşmalısın. Aralarında galeri sahipleri de oluyor. Onlarla tanışmalısın" diyor.

"Saçmalama. Ne işim var burada?"

"Bırak şu ezikliği kızım. Bunlar senden iyi mi?"

"Sen ne anlarsın resimden. Edebiyatçısın."

"Orada dur. Belki ayrıntılı bilemem ama iyi sanat ile kötü sanatı ayırabilirim, değil mi? Dinle beni, burası... Şişşt. Duyuyor musun? Sesime kulak ver... Duyuyor musun? Sesimi duyuyor musun?"

Yalçın:

Hesabıma göre gelmiş olmalıyız. Sesime neden cevap yok anlamıyordum. Geç mi kaldık? Ağızma burnuma dolan tozları tükürüp ciğerimi şişirip tekrar bağırdım

"Sesimi duyan var mı? Duyuyorsan seslen! Bir yere vur!"

Başımı sağa sola çevirip baretimin lambasıyla çevreyi ışıkla taramayı sürdürdüm.

Filiz:

Bu Aykut'un sesi değil ki. Başka biri. Onu niye dinliyorum? Tanımadığım biri benim resimlerimi bilemez. Bu gelip giden ışık da ne? Gözlerim kamaşıyor. Kapatın şu ışığı. Işık değil su istiyorum.

Işık mı? Işığın burada ne işi var?

Geldiler mi yoksa? İşte... Geldiler... Ses onların. Cevap vermeliyim. Ama hırıltıdan başka bir şey çıkaramıyorum.

Yalçın:

Birden yıkıntıların arasında parlayan bir şey gördüm. Önce kırık bir cam parçası sandım ancak bu farklıydı. Işığımın merceğini keskinleştirdimce yarı bedeni bir kolonun altına sıkışmış, yüzü bana doğru dönük, gözleri açık kadını fark ettim. Parlayan da gözleriydi. Başı yarı yarıya moloza gömülmüştü. Bir başka molozun ardına sıkışmış bir kolunu kaldırmıştı.

"Bulduk Nazım"

"Valla mı?"

"Evet evet. Şimdi yanına yaklaşacağım. Gözleri açık. Kolunu kaldırdı."

Sürünerek yanına yaklaşmaya çalıştım. Büyükçe bir moloz aramızda engel oluşturuyordu. Kadının üstündeki kolon molozun da üstündeydi. Kadını bu kadar zaman yaşatan molozun bu desteği idi.

"İyi misin?" diye sordum. Sesim titriyordu. Hırıltıyla karışık cevap verdi:

"İyi değilim. Çok yoruldu" dedi. Ağzına burnuna giren tozlar öksürtmeye başladı.

Uzanıp tozu toprağı elimle temizledim. Ağzının ve burnunun çevresi biraz daha açılmıştı. Teşekkür edercesine gözlerini kırptı.

"Merak etme. Seni buradan çıkaracağız. Söz..." dedim.

"Biliyorum" dedi. Sesi daha iyi geliyordu.

Nazım telsizi verdi. Tayfun'a kadının pozisyonu hakkında bilgi verdim. Tayfun beklememizi söyledi.

"Tanışalım... Benim adım Yalçın. Arkadaşım da Nazım. İstanbul'dan geldik. Gönüllü arama kurtarma ekibindeniz. Senin adın ne?"

"Filiz."

"Bak Filiz. Şimdi seni çıkarmak için dışarda hazırlıklar yapılıyor. Bu arada senin uyuman gerekiyor. Tamam mı?" Dikkatle dinleyen Filiz hafifçe başını salladı.

Uzattığım pipet ile bir miktar su verdim. Suyu içince gözleri daha da parladı.

"Ne iş yapıyorsun Filiz?"

"Öğretmenim."

"Buralı mısın? Yakınların var mı burada?"

"İzmirliyim. Tek yaşıyorum."

"Benim de çok İzmirli arkadaşım var. Peki bu şehirde neler yapılır. Burada hayat nasıl geçiyor?"

"Anadolu şehri işte... Amatörce resim yapıyorum."

"Resim mi? Yağlı boya falan mı?"

"Evet."

"Parmaklarındaki lekeler yağlı boya o zaman?"

"Deprem olduğunda çalışıyordum."

"Gecenin o saatinde?"

"Mart'ta Ankara'da sergi var. Oraya hazırlanıyordum."

"O sergiyi biliyorum. Önemli bir arena. O zaman senin resmin epey iyidir."

"Resim öğretmeni arkadaşların teşviki... Ben de heves ettim. Ama tüm emeklerim yok oldu"

"Yine yaparsın. Hem yaşananlar yoğunlaştıkça sanatçı daha çok beslenir daha çok olgunlaşmış. Bence çok daha güzellerini yapacaksın."

Gözlerini bana doğrultup kaşlarını kaldırınca, gülümsedim:

"Eh işte. Benim de biraz sanata ilgim var diyelim."

O sırada Tayfun'un telsizden sesi duyuldu. Onunla konuştuktan sonra:

"Filiz şimdi yanına sağlıkçı arkadaşlar gelecek. Onlar enkaz altında hem tıbbi müdahale yapıyorlar hem de kurtarma... Ama bizim yolu boşaltmak için çıkmamız gerekiyor" dediğimde panikle:

"Gitme. Ya gelmezlerse" deyince uzanıp elini tuttum.

"Merak etme. Ben dışardayım. Dışarda görüşeceğiz. Bak fenerimi de bırakıyorum." dedikten sonra elini sıkıca sıktım. Geri geri ondan uzaklaşmaya başladım.

Filiz'le gözden kayboluncaya kadar göz gözeydik. Gözlerindeki ışıltının yerine korkuyla endişenin yer almasını saniye saniye gördüm. İyice uzaklaştığımda gözlerimin yaşlandığını hissettim. Sesimin titrediği belli olmasın diye Nazım'ın konuşmalarına cevap da vermedim.

Dışarı çıktığımda Tayfun ile sağlıkçılar bizi karşıladı. Hemen:

"Söylediğim gibi vinç lazım. Kolonlar çok büyük. İçerden çıkaramayız. Dışardan kuyu açıp vinçle kolonu kaldırmak lazım" dediğimde Tayfun: "Boşta vinç yokmuş. Hidrolikle deneyecekler."

"Saçmalık bu. Buraya gelirken sıra sıra kepçe, vinç yol kenarında duruyordu. Onlardan biri gelsin."

"Onların operatörü mü yokmuş, başka bir yere mi gideceklermiş ne? Bilmiyorum. Vermediler işte."

"Ya orası her an çökebilir. Bir moloz parçası yaralıyı hayatta tutuyor."

"Sen işini yaptın. Bırak adamlar da işlerini yapsınlar. Bizim başka yere gitmemiz lazım. Yeni bir göçük var."

Filiz:

Yalçın yanımda durduğu on dakikada bana ışık olmuştu. Öyle ki yanıma bıraktığı fenerin ışığından kat kat fazlaydı içimdeki ışık. Umudumu, yaşama tutunma hırsımı belki erken konuşuyorum ama üretme isteğimi de arttırmıştı. Olanağım olsa enkaz altında bile resim yapabiliirdim.

Hadi gelin sağlıkçılar. Çıkarın beni. Dışarda çok işim var.

Yalçın:

O günden sonra bölgede sayısız enkaza girip çıktım. Günlerin, saatlerin farkında değildim. Ama Filiz, aklımın hep bir köşesindeydi. Dinlenme saatlerinde, gecelerce merak edip duruyordum. "Orada ne oldu, ne yaptılar?"

Bir gün enkazlarda hiç canlı kalmadığı söylendi bizlere. İstanbul'a dönecektik. Ekip-ten ayrılıp Filiz'in enkazının olduğu yere gittim. Ortalık toz dumandı. Kepçeler, vinçler harıl harıl kamyonlara moloz dolduruyordu. Kaldırılmayı bekleyen molozların yanında,

üstünde genç yaşlı bir yığın insan yağmalarcasına ne varsa topluyorlardı. Kimi ceket, kazak, kimi kırık bir koltuğu almış bir yerlere taşıyordu.

Bir adam dikkatimi çekti. Bir sandığın üstüne oturmuş enkazlara bakıyordu. Yaklaş-tım.

"Geçmiş olsun" başını bana kaldırdı. Tulumuma baktı. Başını salladı.

"Bu apartmandan mıydın?" Başını evet anlamında sallarken gözlerindeki yaşları fark ettim.

"Var mı kaybın?" Elini çok der gibi salladı.

"Başın sağ olsun." Başını bu kez "Sağ ol" anlamında salladı.

"Sırası değil ama sana birini sormak istiyorum." Adam ne o der gibi yüzüme bakınca:

"Ben dördüncü gün gelip sizin enkaza girmiştim. Filiz adında bir öğretmene canlı ulaşmıştım. Sonra işi başkasına devredip ayrıldık. Filiz hanım çıktı mı? Biliyor musun?"

"Kiracımdı. Hastaneden dün çıktım. Bildiğim, burada tek kurtulan benmişim. Komşular öyle diyor."

"Ne... Filiz öğretmen?" Adam başını salladıktan sonra kafasını yine enkaza çevirdi.

Ayağa fırladım. İçime kor düşmüşçesine enkaza doğru koşar yürüdüm. Çizmelerimle taşlara, molozlara vurmaya, tekmeleme-ye başladım. Bağırıp haykırmak istiyordum. Toprağı eşeliyordum adeta.

"Böyle olmamalıydı! Böyle olmamalıydı! O salaklara neden bıraktım ki? Vinç... Vinçsiz olmazdı. Allah topunuzun belasını versin. İş bilmez embesiller, katiller.."

Yere tekme savururken yırtık pırtık bir bez parçası çizmemin ucuna takıldı, toz bulutu yayarak topraktan çıktı, havalanıp az öte me düştü.

Ankara:

Dev sergi salonlarının olduğu binanın ana kapısından insanlar akın akın giriyordu. Salonların hemen hepsi doluydu. İnsan zinciri yürüyen merdivenleri doldurmuş üst katlara akıyordu.

Salonlardan birinde, özel spotlarla aydınlatılmış bir tablonun önünde diğerlerinden

biraz daha yavaş bir ziyaretçi geçişi vardı.

Ahşap çerçeveli tablo birbirine eklenmiş iki parça tuvalden oluşuyordu. Parçalardan birinin üzerindeki renkler solmuş, boyalar akmış, bazı yerlerinde de hasarlar oluşmuştu. Diğer tuval ise daha yeniydi. Renkler canlı, üzerindeki resim ise eski tuvaldeki resmin devamı algısını oluşturmaktaydı.

Sıradaki tekerlekli sandalyeli bir kadın, tabloya dikkatlice bakmaya başladı. Sandalyesinden biraz doğrulup tabloya yaklaştı. Eski tuvaldeki resmi dikkatle inceledi. Sandalyesine iten adama dönüp:

"Bu resmi tanıyorum galiba."

"Aa. Nerden?"

Avucunun içiyle eski tuvalin üzerinde havadan dairesel hareket yaparak:

"Bak bu bölüm..." dedi. Adam tablonun altına asılmış plaketi gösterip:

"Şunu okusana" dedi. Plakette:

"*Yarım Umut* adlı bu tabloyu tamamlayan kişi, Filiz öğretmenin hayallerini yaşatmak istedi. Sanatın iyileştirici gücüne inanarak..." yazıyordu.

Kadın ile adam şaşkınlıkla birbirine baktılar. Kadının gözleri doldu. Titremeye başladı. Sesini alçaltarak:

"Olamaz" diye fısıldadı. Sonra adama doğru avuçlarını açıp kollarını uzattı.

"Olamaz!" diye bu kez daha yüksek sesle çığlık attı. Adam da kadının elini tutup: "İnanılmaz bir şey bu" diyerek onun şaşkınlığına ortak oldu. Diğer insanlar kadın ile erkeği soran gözlerle izliyordular. Herkes birbirine, ne olduğunu sormaya başlayınca ortalığa bir uğultu yayılmıştı.

Güvenlik elemanı kalabalığı yarıp kadınla erkeğin yanına geldi:

"Lütfen sessiz olalım. Sırayı bozmayalım" dedi. Kadın görevliye:

"Bu tablonun ressamı burada mı acaba? Onunla görüş..." Tam o sırada arkadan bir ses duyuldu:

"Benim... Buyrun." Kadın başını sesin geldiği yöne çevirince donup kaldı. Dili tutulmuştu. Sadece gülümseyebildi. Kısa bir yut-

kunma çabasından sonra:

"Yalçın..." diyebildi. Yalçın, ona derin derin bakan gözleri hemen tanıdı. Ama inanmadığı için ne yapacağını bilemezcesine bir iki sallandı. İmkânsız bir şeyle karşı karşıyaydı. Fısıldarcasına:

"Filiz?"

Filiz ile Yalçın

Kafedeki masanın çevresinde Filiz, Yalçın ile Aykut oturmaktadır. Filiz, gülerek Yalçın'a: "Dışarda beni bekleyecektin. Neden yoktun bakalım?" Yalçın şaşkınlığını henüz atamamıştır. Ama yıllardır taşıdığı yükü üzerinden atmışçasına rahattır.

"Biliyor musun? Senden önce bir yerlerde karşıma bizim yerimize geçen o ekipten biri çıksaydı katil olabilirdim. Senin ölümünden hem kendimi hem onları sorumlu tutmuştum." Filiz kahkaha atarak:

"Neyse ki önce ben çıkmışım. Yoksa hiç karşılaşamazmışız." Yalçın başını salladı.

"Doğru" dedi. Gülüşmeleri kesildikten sonra Filiz, Yalçın'a bir süre sessizce baktı.

"Sana o kadar şey borçluyum ki? Sen olmasan..." Yalçın, sözünü keserek:

"Öyle deme. Çok bir şey yapamadım. Kısa bir süreliğine..."

"On dakikaydı. O, on dakika yetti ama. Bana önce moral sonra su en sonra da ışığını verdin. Nasıl çıkarılmam gerektiğini dışardakilere anlattın. Ne dedinse hepsi yapıldı. Sonuç?.. Buradayım." Filiz tekerlekli sandalyesini işaret etti. Gülümsedi.

"Biraz eksik halde..." Yalçın, uzanıp Filiz'in elini tuttu.

"Hiçbir sanatçı eksik değildir. Tersine fazlası olandır. Ben sana olsa olsa bir tuval vermiş olabilirim. Fazlalıklarını serp diye."

ŞİİR

Fahri ERDİNÇ

HALICI KIZLAR

Erkekler mektep okusun
Kızlar halı dokusun..."
Buyrulmuş memleketimde,
Bizim kızlar halı dokur,

İşte böyle indi seccadelere
Simav'ın dağ yüklü mor akşamları;
Her ilmekte bir ah
Her oyada şahan gözlerin nuru
Her mihrapta kızların duaları.

Bahçelerle bezenmiş halılarda
Isparta güllerinin kokusu,
İşte avanos baharının
En halis yeşili bu.

Demirci'de
"Demir döğer demirciler tunç olur"
Ve uçuk benizli kızlar bilir
"Sevip sevip ayrılması"
Güç mü kolay mı olur?

Atlas halıların alını
Yanacıklarından veren kızlar,
Oyanın incisini gözlerinden
İpek yumuşağını ellerinden
Püsküllü perçemlerinden ören kızlar!

Geçersen eğer Demirci'den
Simav'dan Avanos'tan Ispartadan,
Anlarsın çatma bir tezgahtır
Atadan evlada kalan.
Sırtında alaca basma

Başında oyalı çember.
Ömrünce hasır üstünde diz çöker
Halı dokur memleketimde sabırlı kızlar,
Ne çare, kırılısı ayağım çiğnedikçe
Ve değnek vuruldukça halılara
Onların içi titrer bilirim,
Onlardan birinin elleri sızlar.

Ressam Malik Aksel'in tablosundan